Nr 203.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; given Stockholms slott den 17 februari 1922.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas, att 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skola i nedan intagna delar erhålla följande ändrade lydelse:

17 §.

2. Rättighet, som i 1 mom. avses, meddelas av Konungens befallningshavande för ett eller flera, högst tre kalenderår, med iakttagande av att tiden för samtliga inom länet beviljade rättigheter skall på en gång utlöpa vid utgången av vart tredje kalenderår. Ansökan om erhållande — — — rättighet till utskänkning.

3. Över ansökning — — — kommunalstämma. Dessa utlåtanden böra innehålla, huruvida och i vilken utsträckning rätt till detaljhandel anses böra medgivas — — — den sökta rättigheten.

5. Hava stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom den kommun, där försäljning är avsedd att äga rum, avstyrkt upplåtande av rätt till detaljhandel, må Konungens befallningshavande icke meddela rättighet till sådan handel. Rätt till detaljhandel med rusdrycker må icke inom något län upplåtas till flera bolag än som under år 1918 inom länet utövat rättighet till detaljhandel med brännvin, ej heller till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje påbörjat femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året näst före det, under vilket ansökan om dylik rättighet senast bort ingivas; dock må, utan hinder av vad nu sist stadgats, Konungens befallningshavande, så

länge rättighet till detaljhandel ej upplåtes inom andra kommuner än dem, varest under år 1918 och hela tiden därefter rättighet till detaljhandel utövats, kunna upplåta sådan rättighet åt så många bolag, som under år 1918 inom länet utövat rättighet till detaljhandel med brännvin. Medgiver Konungens befallningshavande — — — — fattat detsamma.

18 §.

I kommun, där tillstånd till detaljhandel enligt 17 § ej meddelats, må rättighet till detaljhandel med rusdrycker kunna tilldelas bolag, som erhållit rätt till sådan handel inom annan kommun; dock må rättighet till utminutering av spritdrycker icke tilldelas annat bolag än det, som jämlikt 36 § av kontrollstyrelsen anvisats såsom hemortsbolag för kommunen i fråga, med mindre Konungen i varje särskilt fall därtill lämnat medgivande.

Rättighet, som i första stycket avses, må endast utövas, så länge den bolaget enligt 17 § meddelade rättighet är gällande.

Ansökan om rättighet, varom nu är fråga, skall göras inom den i 17 § omförmälda tid, innan försäljningen är avsedd att taga sin början. Har ansökan om rättighet, som avses i 17 §, gjorts inom nämnda tid men av Konungens befallningshavande avslagits, må dock ansökan om rättighet till detaljhandel i samma kommun för inom annan kommun bildat bolag göras inom två månader från dagen för Konungens befallningshavandes beslut. I fråga om rättighetens upplåtande skall i övrigt, utom beträffande begränsningen av bolagens antal, lända till efterrättelse vad i 17 § stadgas.

45 §.

3. Spritdrycker må från utminuteringsställe försändas endast till köpare inom kommun, för vilken bolaget jämlikt 36 § är att anse som hemortsbolag. Vid försändande skola betryggande kontrollanordningar vidtagas, i syfte att varan ej av annan än köparen bekommes. Innan försändande sker, skall köparens motbok hava företetts samt skriftlig rekvisition och betalning för varan erhållits.

Vin och öl — — — därvid erhållas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juni 1922.

Under åren 1922 och 1923 må Konungens befallningshavande icke upplåta rättighet till detaljhandel med rusdrycker för längre tid än till utgången av år 1924.

Vad i denna förordning stadgas utgör ej hinder för Konungens befallningshavande att i alla kommuner, varest under år 1922 rättighet till detaljhandel utövas, intill utgången av år 1924 upplåta förlängd rättighet till detaljhandel av den omfattning, som nu är medgiven.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 februari 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anför härefter:

Framställning från kontrollstyrelsen.

I en den 23 december 1920 dagtecknad skrivelse har kontrollstyrelsen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att antaga ett vid skrivelsen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 3 och 5 mom., 18, 42 och 43 §§ samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker.

Detta förslag innebär i huvudsak, *dels* att en begränsning i det antal bolag, som i varje län kunna erhålla tillstånd till detaljhandel med rusdrycker, skulle åstadkommas, mot det att bolag skulle äga rätt att i andra kommuner än den, varest bolaget bildats, inrätta filialer ej blott, som för närvarande, för utskänkning utan även för utminutering av rusdrycker, samt att det gällande ovillkorliga förbudet för bolag att till kunder i andra kommuner försända spritdrycker skulle upphävas, *dels ock* att den möjlighet skulle upphöra, som köpare för närvarande har att, genom att för sina inköp välja annat bolag än hemortsbolaget, undvika de inskränkningar i rusdryckstilldelningen, som hemortsbolaget i allmänhet eller speciellt för denne köpare stadgat.

I fråga om den närmare innebörden av kontrollstyrelsens förslag tillåter jag mig hänvisa till skrivelsen, vilken torde få såsom bilaga I fogas vid dagens statsrådsprotokoll. I skrivelsen återfinnes även en redogörelse för vad som tidigare i riksdagen förekommit angående nu förevarande spörsmål.

Avgivna yttranden.

Över kontrollstyrelsens förslag hava utlåtanden inhämtats från överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser.

Bolagens antal.

Vad först beträffar frågan om begränsning av antalet bolag för detaljhandel med rusdrycker, har kontrollstyrelsens förslag i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran av länsstyrelserna i *Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Gottlands, Blekinge, Hallands, Göteborgs* och *Bohus, Älvsborgs, Västmanlands, Värmlands, Gävleborgs, Jämtlands* samt *Västernorrlands* län. I ett flertal av dessa yttranden har uttryckligen betonats, att tillstyrkandet gällde under förutsättning att försändningsförbudet upphävdes och rätt till filialutminutering infördes. Vissa länsstyrelser hava uttalat, att det givna omdömet avsåge förslagets inverkan på det egna länet. Länsstyrelsen i *Västerbottens* län har ansett förslaget vara snarast allt för litet ingripande, medan länsstyrelsen i *Kristianstads* län visserligen velat förorda en viss begränsning av bolagens antal men ansett det av riksdagens bevillningsutskott åren 1918, 1919 och 1920 förordade, mindre långt gående förslaget — vilket finnes omnämnt i kontrollstyrelsens skrivelse — vara att föredraga. Länsstyrelsen i *Norrbottens* län anser begränsningen i bolagens antal icke böra gå längre, än att maximum skall vara ett bolag på varje påbörjat 50,000-tal av ett läns befolkning.

Avstyrkande utlåtanden hava avgivits av *överståthållarämbetet* samt länsstyrelserna i *Skaraborgs*, *Örebro* och *Kopparbergs* län, och har till stöd för avstyrkandena anförts i huvudsak, *dels* att inga olägenheter förmärkts med det nuvarande systemet, och att någon förbättring av den individuella kontrollen svårligen syntes kunna vinnas genom att försäljningsverksamheten koncentrerades hos ett mindre antal bolag med vidsträckta försäljningsområden, *dels* att det vore orätt att beröva redan existerande bolag deras försäljningsrättigheter.

Länsstyrelsen i *Stockholms* län yttrar i denna fråga:

»Enligt vad kontrollstyrelsen i den underdåniga skrivelse, som innehåller motiven till ifrågavarande lagförslag, yttrar (sid. 11) är frågan om begränsning av försäljningsbolagens antal i främsta rummet en fråga av administrativ och ekonomisk räckvidd men som jämväl har stor betydelse ur nykterhetssynpunkt. Länsstyrelsen skulle däremot vilja säga, att den senare synpunkten är för frågans bedömande avgörande. Den ekonomiska sidan kan länsstyrelsen däremot icke tillmäta någon större vikt härutinnan. Kontrollstyrelsen har till belysande av sin ståndpunkt gjort en jämförelse mellan de större och de mindre skånska bolagens förvaltningskostnader och därvid funnit, att de mindre bolagens förvaltningskostnader vore oproportionerligt stora i jämförelse med de större bolagens. Det är visserligen sant, att, i den mån förvaltningskostnaden för ett bolag blir hög, minskas den nettovinst, som enligt 19 § 9 mom. förordningen angående försäljning av rusdrycker skall levereras till statsverket. Men föreligger en disproportion mellan förvaltnings-

kostnaden och nettovinsten, torde botemedlet häremot vara ett annat än bolagets indragning. Indrages bolaget, erhåller staten icke alls någon vinst. Då bolaget självt bekostar sin administration, synes bolagets ekonomiska skötsel vara av betydelse för det allmänna endast i den mån denna inverkar på nettovinsten, som skall tillfalla statsverket. Den ändring, som genom förordningen den 18 juli 1913 gjordes i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin och som till statsverket överförde den kommuner, landsting och hushållningssällskap förut tillkommande andel i rusdrycksmedlen, hade till huvudsakligt syfte att i folknykterhetens intresse frigöra nämnda korporationer från beroendet av rusdrycksmedlen. Det var denna synpunkt, icke statsverkets vinst, som förde fram frågan och bragte den till avgörande. Vid sådant förhållande och då det icke heller kan vara av någon större ekonomisk betydelse för statsverket om nettovinsten från en del mindre bolag blir ringa, torde med fog kunna påstås att den ekonomiska sidan av saken är av mycket underordnad betydelse för förevarande fråga. Vad angår den administrativa sidan av saken, yttrar kontrollstyrelsen (sid. 11), att styrelsens erfarenhet av bolagens förvaltning givit vid handen, att i regel de mindre bolagen i administrationshänseende icke vore så väl ordnade som de större bolagen. Dessa senare kunde nämligen genom de högre löner, de kunde lämna, knyta till sig en mera skicklig och lämplig personal än de mindre bolagen. De sistnämnda finge ej sällan anlita personer, som jämväl utöva annan verksamhet, och, då rusdrycksförsäljningen krävde en hög grad av specialisering, vore det givet, att skötseln av försäljningen ofta kunde lämna åtskilligt övrigt att önska. Särskilt med hänsyn till utövandet av den individuella utminuteringskontrollen ställdes höga anspråk på bolagets personal. I den mån, som antalet bolag bleve stort, bleve svårigheterna stora för att ej säga oöverstigliga att förse bolagen med lämpliga personer i ledarställning. Det vore på denna punkt, som begränsningen av bolagens antal hade betydelse ur nykterhetssynpunkt. Kontrollstyrelsen har ytterligare utformat samma tanke, då styrelsen i det följande yttrar att de större bolagen lämnade långt mindre rum för anmärkningar i fråga om utminuteringens handhavande än de smärre bolagen. Länsstyrelsen har ansett sig böra något utförligare referera kontrollstyrelsens uttalande i denna del av frågan, då det torde få antagas, att detsamma innefattar de huvudgrunder, varpå styrelsens förslag till begränsning av bolagens antal vilar. Granskar man dessa huvudgrunder, sådana de av kontrollstyrelsen framlagts, kan man icke undgå att bemärka, att de uteslutande hänföra sig till bolagens verksamhet i fråga om utminutering av rusdrycker. Bolagens verksamhet i vad den hänför sig till utskänkning beröres icke. Det oaktat omfattar kontrollstyrelsens förslag till begränsning av bolagens antal även sådana bolag, som icke utöva utminuteringsrörelse. Motiveringen pekar på ett visst slag av bolag, nämligen de som syssla med utminutering, men när man sedan kommer till lagtexten, finner man området för de föreslagna bestämmelserna sträcka sig långt utöver vad i motiveringen antytts. Denna fråga har dock en icke ringa praktisk betydelse, och detta gäller särskilt Stockholms län. I detta län finnas tretton bolag. Av dessa hava sju rätt till utminutering av spritdrycker, nämligen bolagen i städerna Södertälje, Norrtälje, Vaxholm, Sigtuna och Öregrund samt köpingarna Lidingö och Nynäs-

hamn. De övriga sex bolagen hava icke sådan utminuteringsrätt. De äro förlagda till Sundbyberg, Saltsjöbaden, Dalarö, Solna, Utö och Nacka. Det till Nacka förlagda bolaget har endast rätt till utskänkning av vin och öl vid måltid till spisande gäster. Det låter väl tänka sig att behov kan uppstå att även å andra orter inom länet än de nyss nämnda inrätta bolag för utskänkning under någon form.

Det är i det föregående omförmält, i vilket avseende kontrollstyrelsen anser begränsningen av bolagens antal vara av betydelse ur nykterhetssynpunkt. Men den ifrågasatta begränsningen har även i ett annat avseende betydelse ur nykterhetssynpunkt, en betydelse, som i detta sammanhang icke kan lämnas obeaktad, även om densamma skulle peka i annan riktning, än den, som föreliggande förslag angiver. Det är frågan om begränsningens inverkan på lönnbränningen, som länsstyrelsen här åsyftar. Om genom begränsningen allt för stora avstånd mellan konsumenten och hans hemortsbolag tillskapas och därigenom svårigheten för denne att på legitimt sätt förskaffa sig rusdrycker ökas, kommer sådant givetvis att verka uppmuntrande på lönnbränningen och hämmande på de strävanden, som nu pågå, att bekämpa detta på de senare åren i så betänklig grad framträdande onda. Den nu framlagda synpunkten har måhända icke någon så synnerligen stor betydelse för Stockholms län, även om den föreslagna begränsningen komme att genomföras, men då här är fråga om en lagstiftning, som är avsedd att gälla hela landet, har länsstyrelsen icke ansett sig kunna underlåta att fästa uppmärksamheten på den nu antydda fara ur nykterhetssynpunkt, som förslaget kan innebära.

Emellertid anser sig länsstyrelsen icke böra ställa sig avvisande mot det nu framlagda förslaget till begränsning av bolagens antal, dock under förutsättning dels att denna begränsning endast kommer att avse utminuteringsbolag, dels att inrättande av utminuteringsfilialer bleve medgivet enligt 18 § i förslaget och dels att, såsom föreslagits i 45 §, det bleve tillåtet att från utminuteringsställe försända spritdrycker även till köpare utom den kommun, där bolaget erhållit rätt till utminutering.

Länsstyrelsen föreslår sålunda, att 5 mom. i 17 § ändras därhän, att den ifrågasatta begränsningen av bolagens antal endast kommer att beröra bolag med utminuteringsrätt. Den passus i samma moment, som börjar med orden 'dock må sådan rätt kunna meddelas' etc. är icke lyckligt formulerad. Den motsättning mot det nästföregående, som ordet 'dock' skall markera, saknas nämligen i meningens fortsättning. Meningens början bör lyda på följande sätt 'dock må, utan hinder av den sålunda föreskrivna begränsningen, sådan rätt kunna' etc.»

Länsstyrelsen i *Södermanlands* län yttrar i huvudsak följande:

»Av praktiska skäl kan det visa sig önskvärt att i några län öka antalet bolag för försäljning av spritdrycker över antalet brännvinsförsäljningsbolag år 1918 i vederbörande län. Även kan det befinnas lämpligt att å ort, där brännvinsförsäljningsbolag icke under år 1918 utövat detaljhandel med brännvin, bilda bolag för endast utskänkning av vin och öl. Förslag om bildande av sådana bolag hava här i länet väckts dels i Katrineholms stad och dels i Frustuna socken, varinom Gnesta municipalsamhälle är beläget. Därtill kommer,

att behovet av bolag för försäljning av spritdrycker kan komma att visa sig större *å annan ort* i länet än vissa av de orter, där under år 1918 brännvinsförsäljningsbolag utövat rättighet till detaljhandel med brännvin. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes uppfattning borde den ifrågavarande bestämmelsen ändras så, att rätt till detaljhandel med *spritdrycker* ej i allmänhet finge inom något län upplåtas till större antal bolag än som motsvarade ett bolag för varje påbörjat 30,000-tal av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas, men i län, där antalet brännvinsförsäljningsbolag år 1918 varit större än antalet bolag efter nyssnämnda beräkning, till högst det antal bolag, som under år 1918 i länet utövat detaljhandel med brännvin. För Södermanlands län skulle antalet bolag för försäljning av *spritdrycker* vid beräkning efter den nuvarande folkmängden bliva sju eller detsamma, som år 1918 funnits och som för närvarande finnes i länet. I Kristianstads och Malmöhus län, där ökningen efter år 1918 i antalet rusdrycksförsäljningsbolag varit störst, skulle antalet bolag nedgå från 19 till 8 i det förra och från 45 till 24 i det senare länet.»

Länsstyrelsen i *Jönköpings* län finner begränsningen i bolagens antal välmotiverad men tillägger:

»Emellertid vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande till 17 § 5 mom. i kontrollstyrelsens förslag föreslå det tillägg, att vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle, om kontrollstyrelsen det medgåve, kunna meddela bolag oktroj, även om antalet rättigheter inom länet skulle överskrida antalet dylika rättigheter under år 1918. Inom Jönköpings län funnos nämligen sagda år endast två rättigheter, och detta antal skulle enligt kontrollstyrelsens förslag för framtiden icke få överskridas, ehuru folkmängden i länet skulle medgiva anordnandet av ytterligare tre bolag. Uppenbart vore, att kontrollstyrelsen icke i något fall skulle äga medgiva anordnandet av nytt bolag i län, som redan hade flera bolag än ett för varje påbörjat 50-tusental av länets folkmängd.»

Länsstyrelsens i *Malmöhus* län yttrande innehåller i förevarande avseende i huvudsak följande:

»Till en början synes det mindre riktigt att vid förhållandet ett visst år binda bestämmandet av antalet bolag för framtiden. Därest inom ett län intet bolag för detaljhandel med brännvin funnits under år 1918, skulle alltså möjlighet icke finnas att anordna bolag ens för detaljhandel med vin och öl, även om inom kommunerna en allmän önskan om inrättandet av sådan handel gjorde sig gällande. Ett sådant tillstånd vore dock föga tillfredsställande. Befolkningsförhållandena, byggnadsverksamheten och näringslivets gestaltning kunna föranleda, att ett fullt rimligt behov förefinnes att inom en kommun inrätta försäljningsställe för rusdrycker.

Bolag skulle icke heller få inrättas, därest det inom länet föreslagna antalet överskrede ovan angivna maximum, ett för varje femtiotusental invånare, därest icke inom kommunen bolag under år 1918 utövat detaljhandel med sprit. Inom detta län finnas för närvarande 45 bolag, av vilka 27 utöva detaljhandel med brännvin och 18 endast med vin och öl. Nämnda 27 bolag utövade sin verksamhet år 1918. Samtliga de bolag, som för närvarande försälja endast

vin och öl, skulle alltså nödgas nedlägga sin verksamhet. Av dessa finnas flera, vilka utöva försäljning endast under sommarmånaderna och äro tillkomna endast för uppehållandet av vissa förlustelseställen. Andra vin- och ölbolag hava bildats för tillgodoseendet av hotell på platser, där resandeströmmen är mera avsevärd, eller där hotellrörelse av annan anledning funnits oundgänglig. Där andra bolag icke funnits villiga att övertaga försäljningen i de kommuner, där förlustelseställena och hotellen äro belägna, har för tillgodoseendet av behovet av tillgång på vin och öl annan möjlighet ej stått öppen än att bilda bolag. Denna möjlighet skulle numera vara avklippt, med påföljd att hotellverksamheten måste nedläggas, ty erfarenheten giver vid handen, att rörelsen på förlustelseställen och hotell ej bliver ekonomiskt bärig, med mindre vin och öl eller åtminstone öl finnes att där tillgå. Men även andra fullt legitima behov kunna göra inrättandet av vin- och ölförsäljningsställe erforderligt. Därest rusdrycksförordningen skulle lägga hinder för bildandet av bolag inom en kommun, och annat bolag ej skulle vara villigt övertaga försäljningen därstädes — något som icke sällan torde bliva fallet — finnes för invånarna inom kommunen utvägen att få behövliga drycker sig tillsända efter rekvisition eller ock att avhämta dem hos vederbörande bolag inom kontrollområdet. Därest emellertid bolaget bestämt sig för att icke utföra försändningar — ty någon förpliktelse därtill skulle enligt kontrollstyrelsens förslag ej förefinnas — är utvägen att själv avhämta dryckerna måhända på en ganska avlägsen plats den enda möjliga. En dylik med tidspillan och kostnader förenad anordning förefaller föga påkallad, helst densamma komme att omfatta jämväl maltdrycker.

Föreliggande förslag om begränsning av bolagens antal synes bygga i främsta rummet på de administrativa och ekonomiska olägenheter, som med inrättandet av ett stort antal bolag skulle vara förknippade och vilka särskilt skulle gälla med avseende på de mindre bolagen. Så framhålles, dels att enligt sakens natur administrationen vid ett mindre bolag bliver proportionsvis större än vid ett större, och dels att vinsten vid de mindre bolagen städse befunnits vara ringa, beroende på att dessa bolag i regel icke förfoga över lämpliga organ för administrationen. Även om vad sålunda anförts icke må sakna giltighet, synes den ekonomiska synpunkten icke böra vara avgörande. I nykterhetsavseende må visserligen de större bolagen anses bättre än de mindre rustade, då det gäller utövandet av den individuella kontrollen, men denna omständighet kan icke äga någon betydelse beträffande bolag, vars rörelse endast avser vin och öl, eftersom någon individuell kontroll beträffande dessa drycker ej förekommer.

Med avseende på vad sålunda anförts håller Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande före, att åtminstone vad angår bolag för försäljning av endast vin och öl någon begränsning av bolagens antal ej bör stadgas. En sådan begränsning skulle medföra mindre olägenhet, därest garanti kunde skapas för att bolag i annan kommun förpliktades eller vore villigt anordna rusdrycksförsäljning i den kommun det gäller. Men en dylik garanti torde ej kunna lämnas. Enligt vad känt är, äro de större bolagen ej i allmänhet hågade för sådan filialverksamhet, vilken vållar arbete och omtanke utan att giva nämnvärd behållning, och att tvinga ett bolag till övertagandet av en sådan

försäljning, därest densamma skulle medföra ekonomisk uppoffring, vore tydligen obilligt.

Till vad sålunda anförts i fråga om begränsning av bolagens antal må framhållas, att för den prövande myndigheten det bliver en synnerligen grannlaga uppgift att bland de konkurrerande bolagen utvälja det eller dem, åt vilka rätt till detaljhandel bör upplåtas.»

Utminuteringsfilialer.

Vad särskilt angår frågan om utminuteringsfilialer, hava vissa länsstyrelser uttalat sin tillfredsställelse med förslaget. Andra länsstyrelser hava visserligen tillstyrkt förslaget i denna punkt men samtidigt uttalat tvivelsmål angående effektiviteten av detsamma, då det ej funnes säkerhet för att något bolag funnes villigt att upprätta filial i en kommun, där man önskade erhålla sådan. Länsstyrelsen i *Norrbottens* län har i anslutning till liknande farhågor uttalat sig för införande av *skyldighet* för bolag att anordna filialförsäljning. Även länsstyrelsen i *Gävleborgs* län anser, att möjligheten för kommun att få utminuteringsfilial upprättad inom sitt område borde i någon mån säkerställas. Länsstyrelsen i *Kronobergs* län instämmer i ett av *Systembolaget i Växjö* avgivet yttrande, däri förslaget om filialutminutering avstyrkes ur dels kostnads- och dels ordningssynpunkt. Länsstyrelsen i *Västerbottens* län anser förslaget i denna punkt betänkligt på grund av faran att, om därigenom åstadkommes ökade tillfällen att åtkomma rusdrycker, detta skulle medföra ökad konsumtion därav. Även länsstyrelsen i *Hallands* län har avstyrkt förslaget om inrättande av utminuteringsfilialer.

Upphävande av försändningsförbudet.

Kontrollstyrelsens förslag till upphävande av det gällande förbudet för detaljhandelsbolag att till sina kunder i andra kommuner försända spritdrycker har i princip lämnats utan erinran eller tillstyrkts — i flera fall synnerligen livligt — av samtliga länsstyrelser utom länsstyrelserna i *Kopparbergs* och *Västerbottens* län, av vilka den förra avstyrker detta förslag *jämte* de övriga, medan den senare yttrar följande:

»Vidkommande härefter kontrollstyrelsens förslag till ändring av nu gällande bestämmelser rörande förbud för försändning av rusdrycker, må visserligen medgivas, att nu gällande bestämmelser kanske icke i alla delar äro tillfredsställande, och att särskilt kontrollen av vid inköp använda ombud ofta är nog så vansklig. Men att därför skrida till ett upphävande i viktiga avseenden av försändningsförbudet, synes länsstyrelsen vara en åtgärd, som kan få menliga följder ur nykterhetssynpunkt. Nuvarande inskränkningar i försändningsrätten måste anses hava, särskilt i Norrland, verkat till nykterhetens fromma, och de göra sig kraftigast gällande i bygder med långa avstånd mellan bolagen. Komme försändningsrätt pr järnväg och båt till stånd, såsom kontrollstyrelsen föreslagit, skulle de många, som på grund av försändningsförbudet avhållits från att uttaga hela den kvantitet, vartill de vore befogade, i

de allra flesta fall begagna denna utväg att helt och fullt uttaga de medgivna ransonerna. Kontrollföreskrifter till förekommande att varan komme i händerna på annan än den, till vilken försändelsen vore ställd, äro ingalunda lätta att åstadkomma. Och då erfarenheten visat, att spritvaror i stora mängder tillgripas under järnvägs- och båttransporterna, måste omfattande åtgärder till förekommande härav vidtagas. Att särskilt plomberat emballage skulle såsom kontrollstyrelsen synes anse, vara en avsevärdare garanti mot dylika tillgrepp, betvivlar länsstyrelsen. De på nykterhetskommitténs ingående utredning grundade förslag om försändningsförbud för spritdrycker, som vunno anslutning av 1917 års riksdag och nu ingå i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, synas länsstyrelsen därför alltjämt böra upprätthållas. Länsstyrelsen avstyrker därför kontrollstyrelsens föreliggande förslag jämväl i nu förevarande del. Kommer den av kontrollstyrelsen föreslagna ändringen av försändningsförbudet icke till stånd, synas knappast tillräckliga skäl föreligga till de föreslagna ändringarna av 42 och 43 §§ i rusdrycksförsäljningsförordningen, vadan förslaget i dessa delar icke heller synes böra vinna avseende.»

Av åtskilliga länsstyrelser hava starka invändningar gjorts mot den av kontrollstyrelsen föreslagna inskränkning i försändningsrätten, som ligger däri, att, om stadsfullmäktige eller kommunalstämman inom en kommun beslutit, att till köpare inom kommunen försändning av rusdrycker ej finge äga rum, dylik försändning skulle vara förbjuden. Avenledes hava anmärkningar framställts om att förslaget i visst avseende innebure en skärpning i nu gällande försändningsrestriktioner. Jag tillåter mig hänvisa till följande uttalande av länsstyrelsen i *Södermanlands* län:

»Mot förslaget till ändring av ifrågavarande stadgande anser sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande emellertid böra framställa några erinringar. Enligt nuvarande lydelsen handlar momentets första stycke om *spritdrycker* och det andra om *vin och öl;* i det andra stycket föreskrives, bland annat, att *vin och öl* må till köpare *inom kommunen i dennes bostad* av bolaget avlämnas mot att den skriftliga rekvisitionen och betalningen därvid erhålles. I kungl. kontrollstyrelsens förslag till ändring förekommer endast en gemensam bestämmelse angående försändning av *rusdrycker.* Den nuvarande bestämmelsen om lindrigare villkor för hemsändning av vin och öl än för spritdrycker inom den kommun, där bolaget erhållit rätt till utminutering, skulle således bortfalla, men bör enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes uppfattning kunna utan olägenhet bibehållas. Om stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom en kommun beslutit, att till köpare inom kommunen försändning av *rusdrycker* ej finge äga rum, skulle enligt förslaget dylik försändning vara förbjuden. Den sålunda föreslagna bestämmelsen, som avser ej blott *spritdrycker* utan även *vin och öl,* anser sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande böra bestämt avstyrka. Bolagen skola icke hava *skyldighet* utan endast *rättighet* att försända rusdrycker, och det torde kunna förväntas, att bolagen ej skola begagna sig av denna rättighet i sådana fall, då den kunde befaras medföra olägenheter. Med stöd av den föreslagna bestämmelsen skulle

en ringa majoritet hos stadsfullmäktige eller å kommunalstämma kunna förhindra försändning från bolaget av rusdrycker till köpare även inom *den kommun*, där bolaget utövar utminutering av rusdrycker, varigenom alla köpare, även *från den kommunen*, skulle tvingas att själva eller genom anlitade ombud öka köerna och trängseln å bolagets i de flesta fall enda utminuteringsställe.»

Länsstyrelsen i *Östergötlands* län yttrar:

»Däremot kan Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke biträda vad kontrollstyrelsen i § 45 mom. 3 andra stycket föreslagit om befogenhet för vederbörande kommunalrepresentation att för sitt område förhindra en dylik försändning. Kommunerna hava enligt gällande rusdrycksförordning tillerkänts rätt att inlägga sitt veto mot offentlig försäljning eller utskänkning av rusdrycker inom kommunen, och en dylik rätt torde ur ordningssynpunkt vara motiverad. Men däremot lärer tillräckliga skäl icke kunna åberopas för en utsträckning av kommunernas maktbefogenheter jämväl till den enskilda konsumtionen av rusdrycker. Det nu föreslagna stadgandet skulle väl ej verka därhän, att medlemmarne i en viss kommun helt och hållet förhindrades att anskaffa rusdrycker, då det fortfarande skulle stå dem öppet att personligen eller genom ombud hos rusdrycksförsäljningsbolag å annan ort avhämta rusdrycker, men vederbörande köpare i den förstberörda kommunen bleve i alla händelser i fråga om möjligheten att på ett någorlunda bekvämt och billigt sätt anskaffa rusdrycker vida sämre ställda än medlemmarna i andra kommuner. Varken ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt torde emellertid en dylik olikhet kunna försvaras.»

Länsstyrelsen i *Malmöhus* län uttalar i förevarande avseende följande:

»Den föreslagna ändringen av 45 § avser att bereda möjlighet för bolag att till avnämare icke endast inom kommunen utan även till den utanför boende försända såväl brännvin som andra rusdrycker. Huruvida allmänhetens berättigade intresse att utan tyngande omgång få göra sina inköp bliver tillgodosett, synes dock ovisst. Å ena sidan skulle nämligen det bolag, hos vilket rekvisitionen sker, icke vara pliktigt att verkställa försändningen, och å andra sidan skulle stadsfullmäktige eller kommunalstämman i kommunen, där köparen bor, äga besluta, att försändning av rusdrycker till därinom boende ej må äga rum. Lossandet av det nu gällande försändningsförbudet är alltså förknippat med restriktioner, vilka åtminstone vad angår vin och öl skulle ställa köparen i ogynnsammare belägenhet än som nu är förhållandet. Rätten för köparen att få sig tillsända sistnämnda varor är för närvarande obeskuren. Hädanefter skulle genom ett beslut i hemortskommunen denna rätt kunna göras om intet, så att en köpare skulle nödgas att på avlägsen ort personligen eller genom ombud avhämta varan.»

Länsstyrelsen i *Örebro* län har uttalat sig på följande sätt:

»Vad vidare angår den föreslagna försändningsrätten synas de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande förbudet, vara så uppenbara, att ifrågavarande förbud ej längre bör upprätthållas. Med den av kontrollstyrel-

sen föreslagna begränsningen av försändningsrätten, enligt vilken sådan inom de särskilda kommunerna skulle kunna förbjudas av vederbörande kommunalmyndighet, skulle emellertid förslaget säkerligen icke föranleda nämnvärd ändring i nuvarande förhållanden, enär tvivelsutan dylikt förbud komme att omedelbart beslutas inom övervägande flertalet av ifrågavarande kommuner. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening bör därför bestämmelsen om denna kommunala befogenhet utgå ur förslaget samt tyngdpunkten med avseende å åtgärder mot missbruk i stället läggas *dels* i noggranna föreskrifter, som lämna säkerhet för att den sända varan icke bekommes av annan än köparen, och *dels* framför allt å största noggrannhet från bolagens sida med avseende å utminuteringens handhavande.»

I ungefärlig överensstämmelse med de tre senast återgivna yttrandena, särskilt i vad angår rätt för kommun att förbjuda försändning till köpare inom kommunen, hava *överståthållarämbetet* samt länsstyrelserna i *Kronobergs*, *Hallands*, *Skaraborgs*, *Västmanlands*, *Värmlands* och *Västernorrlands* län uttalat sig. Sistnämnda länsstyrelse har velat ifrågasätta, huruvida det ej rent av borde stadgas *skyldighet* för bolag att till andra kommuner försända spritdrycker.

Vissa länsstyrelser hava därjämte beträffande försändning av spritdrycker uttalat, att kontrollföreskrifterna ej borde göras för rigorösa, medan andra — i likhet med länsstyrelsen i Örebro län i dess nyss återgivna yttrande — framhållit nödvändigheten av att kontrollföreskrifterna göras verkligt effektiva. Från flera håll har anmärkts, att de ifrågasatta kontrollanordningarna vid försändning från utminuteringsställe vore skäligen meningslösa, så länge motsvarande bestämmelser ej gällde beträffande försändelser från enskilda personer. Länsstyrelsen i *Hallands* län åberopar sistnämnda omständighet såsom skäl för avstyrkande av förslaget om ändring i 45 § 3 stycket, då det icke syntes vara meningen, att kommun skulle äga förbjuda försändning från en enskild person till en annan.

Frågan om bundenhet vid hemortsbolagets yttrande.

Kontrollstyrelsen har slutligen föreslagit, att, därest köpare hos annat bolag än hemortsbolag framställt begäran om motbok, sagda bolag i avseende å utställande av motbok eller inskränkande bestämmelser i fråga om inköpsrätten skulle vara bundet av hemortsbolagets yttrande, dock med rätt för köparen att hos kontrollstyrelsen anföra besvär över förstnämnda bolags beslut. I denna punkt hava avstyrkande utlåtanden avgivits av *överståthållarämbetet* samt länsstyrelserna i *Stockholms*, *Södermanlands* och *Kopparbergs* län, medan övriga länsstyrelser i allmänhet tillstyrkt förslaget eller lämnat det i huvudsak utan erinran. Jag tillåter mig här återge vad länsstyrelsen i *Södermanlands* län i förevarande avseende yttrat:

»Vad angår de föreslagna ändringarna i *42 och 43 §§*, ställer sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande däremot ytterst tveksam, huruvida i sådana fall, då en person anmäler sig för inköp av rusdrycker hos annat bolag än sitt hemortsbolag, det skäligen bör tillerkännas hemortsbolaget att meddela för det andra bolaget *bindande* föreskrifter, huruvida och i vilken utsträckning inköpsrätt bör sökanden beviljas. Enligt förslaget skulle missnöjd sökande äga hos kungl. kontrollstyrelsen överklaga vederbörande bolags beslut; det torde emellertid vara sannolikt, att i händelse av besvär kungl. kontrollstyrelsen i regeln ej skulle göra ändring i det överklagade beslutet. Det förefaller Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande oriktigt och olämpligt, att en kanhända ringa majoritet bland stadsfullmäktige eller å kommunalstämma i en liten kommun, där bolag bildats för detaljhandel med rusdrycker, skulle för utminuteringen av spritdrycker, vin och öl kunna bestämma, utöver de i 34 § av rusdrycksförsäljningsförordningen stadgade inskränkningar, föreskrifter, som bleve *bindande* ej blott inom den ifrågavarande *kommunen* utan även inom *bolagets eget hela kontrollområde* och — enligt vad nu föreslagits — *inom varje annat bolags kontrollområde*, därest en person från förstnämnda bolags område anmälde sig för inköp utminuteringsvis hos annat bolag. Varje rusdrycksförsäljningsbolag synes Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande böra få själv bestämma i fråga om den individuella kontrollen över dem, som hos bolaget önska utminuteringsvis inköpa spritdrycker, vin eller öl. Helt visst komma bolagen även utan den nu föreslagna bestämmelsen att taga all skälig hänsyn till de upplysningar, som angående tillämnad köpare meddelas av hemortsbolaget. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig för den skull böra avstyrka de föreslagna ändringarna av ifrågavarande två paragrafer.»

Länsstyrelsen i *Stockholms* län anför i denna punkt, att föreskriften om ovillkorlig skyldighet för visst bolag att ställa sig till efterrättelse hemortsbolagets föreskrifter angående inskränkningar i inköpsrätten för viss person vore stridande mot grunderna för 29 och 30 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen, enligt vilka paragrafer det tillkomme det bolag hos vilket framställning om erhållande av motbok gjordes, att pröva om och under vilka betingelser motbok borde utlämnas till en sökande. Det vore enligt länsstyrelsens mening icke att befara, att icke ett bolag även utan absolut skyldighet därtill skulle följa hemortsbolagets skäliga anvisningar.

Departementschefen.

Bolagens antal.

Såsom framgår av redogörelsen i kontrollstyrelsens skrivelse, har frågan om begränsning av rusdrycksförsäljningsbolagens antal under flera år varit föremål för övervägande. Redan innan den nu gällande rusdrycksförsäljningsförordningen trätt i kraft, visade sig en tendens till ökning i bolagens antal, i det att ett stort antal nya ansökningar inkommo, avseende tid från och med år 1919. Detta föranledde Kungl. Maj:t att vid 1918 års riksdag föreslå sådan ändring i förordningens 17 §, att rätt till detaljhandel icke skulle få i något län upplåtas till större antal bolag, än som motsvarade ett bolag för varje påbörjat 50.000-tal av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas, och i intet fall till flera bolag än som under år 1918 inom länet utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. Kungl. Maj:ts förslag ledde dock ej till något resultat. Samma öde rönte vid 1919 och 1920 års riksdagar väckta motioner. Bevillningsutskottet hade emellertid i anledning så väl av nämnda proposition som av motionerna föreslagit en sådan begränsning, att i varje län skulle få finnas högst ett bolag för varje påbörjat 50,000-tal av länets befolkning, dock att rätt till detaljhandel i varje fall skulle kunna meddelas bolag till samma antal, som under år 1918 inom länet utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. År 1920 kombinerade bevillningsutskottet sitt förslag med hemställan om medgivande av rätt för bolag att i annan kommun än den, där bolaget bildats, inrätta filialutminutering. Första kammaren ställde sig år 1918 liksom åren 1919 och 1920 avvisande till de framkomna ändringsförslagen. Andra kammaren däremot antog år 1918 ett i bevillningsutskottet reservationsvis framställt förslag av innebörd, att antalet bolag i ett län icke skulle få överstiga ett bolag för varje påbörjat 50,000-tal av länets folkmängd och i intet fall få uppgå till flera bolag, än som under år 1918 eller, där ansökning avsåge senare år än 1919, under det nästförutgångna året utövat rättighet till detaljhandel med brännvin. År 1919 antog andra kammaren bevillningsutskottets förslag och år 1920 ett förslag av samma innebörd som Kungl. Maj:ts proposition vid 1918 års riksdag.

I fråga om försäljningsbolagens antal under den nya rusdrycksförsäljningsförordningens giltighetstid må här meddelas följande uppgifter. Av en förteckning, vilken som bilaga A är fogad vid kontrollstyrelsens förenämnda skrivelse, framgår, att antalet försäljningsbolag, som år 1918 i hela riket var 126, år 1920 utgjorde 163, vilket innebär en ökning av 37 bolag. Av denna ökning kom på Kristianstads län 13 och på Malmöhus län 21 bolag, så att i dessa län antalet bolag

år 1920 utgjorde respektive 19 och 45. Enligt uppgifter från kontrollstyrelsen har antalet bolag i riket från sistnämnda år icke förändrats i annan mån än att antalet nedgått i Kristianstads län till 16 och i Malmöhus län till 40, varemot i Norrbottens län 1 bolag tillkommit. Antalet bolag i hela riket utgör alltså för närvarande 156. Härvid må emellertid anmärkas, att — såsom framgår av en i kontrollstyrelsen uppgjord förteckning, vilken torde få såsom bilaga II fogas vid statsrådsprotokollet — av ökningen från 1918 till 1922 icke mindre än 26 bolag endast avsågo försäljning av vin och öl, vilka drycker, som bekant, före år 1919 icke såldes genom systembolag. Av de nya vin- och ölbolagen komma 9 på Kristianstads län och 14 på Malmöhus län. Antalet bolag, som idka försäljning av spritdrycker, har alltså från år 1918 ökats med allenast 4, av vilken ökning belöper sig på Stockholms län 1, på Östergötlands län 1, på Kristianstads län 1 och på Malmöhus län 2 bolag, medan i Skaraborgs län antalet har nedgått med 1. Förändringarna i rusdrycksförsäljningsbolagens antal framgå närmare av en inom finansdepartementet uppgjord sammanställning, vilken torde få som bilaga III fogas vid statsrådsprotokollet. Närmare uppgifter angående de särskilda bolagen under åren 1917 till 1920 kunna inhämtas av en förteckning, vilken finnes såsom bilaga fogad vid bevillningsutskottets utlåtande nr 29 vid 1920 års riksdag. I denna förteckning finnas även upptagna de filialutskänkningar, som med stöd av 18 § i förordningen blivit inrättade. En sammanställning av antalet dylika filialer, fördelade på sådana, avsedda för alla slags rusdrycker, och sådana, avsedda blott för vin och öl, torde få såsom bilaga IV fogas vid protokollet.

De nu anförda uppgifterna angående utvecklingen beträffande systembolagens antal torde visa, att de tidigare hysta farhågorna för en stark ökning av detta antal varit befogade. Jag vidhåller den uppfattning, jag såsom föredragande departementschef vid anmälan av 1918 års proposition i förevarande fråga uttalat angående olämpligheten av en dylik ökning. Såväl med hänsyn till realiserandet av rusdrycksförsäljningsförordningens syfte som ur organisationssynpunkt torde det vara önskvärt, att en gräns bestämmes i detta avseende. Det är uppenbart, att, ju flera bolagen äro, desto större bliva de sammanlagda administrationskostnaderna och desto mindre alltså det allmännas behållning av rusdrycksmedel. Erfarenheten lärer ock hava ådagalagt svårigheten att å alla de orter, där bolag under de senare åren bildats, för bolagens skötsel erhålla personer med tillräckliga kvalifikationer. Framför allt ur nykterhetssynpunkt och särskilt med hänsyn till betydelsen av den individuella kontrollen har bristen på rutinerad personal hos de många

lokalbolagen medfört mindre goda verkningar. I detta sammanhang tillåter jag mig hänvisa till den vid bevillningsutskottets utlåtande nr 29 vid 1920 års riksdag fogade berättelsen om anmärkningar, som genom kontrollstyrelsens inspektionsavdelning framställts mot vissa systembolag.

En inskränkning av försäljningsbolagens antal bör alltså enligt min uppfattning äga rum. Av det sammanhang, denna fråga äger med det förslag, jag kommer att framställa om viss rätt för bolag att i filial i annan kommun än den, där bolaget bildats, bedriva ej endast utskänkning utan jämväl utminutering av rusdrycker, framgår, att avsikten med att inskränka antalet försäljningsbolag icke är att också minska antalet försäljningscentraler. Syftet med förslaget är det förut antydda: att tillgodose intresset av bättre och billigare administration samt att möjliggöra effektivare individuell kontroll. Skall detta syfte vinnas, synes det emellertid icke vara lämpligt att, såsom av vissa länsstyrelser förordats, begränsa inskränkningarna till att avse vare sig endast utminuteringsbolag eller endast bolag med rätt till försäljning av alla slags rusdrycker. De befunna olägenheterna lära i själva verket framför allt hava förekommit hos bolag, vilka med dylik begränsning ej skulle drabbas av eventuella inskränkningar. Icke heller kan det synas tillrådligt att, såsom ifrågasatts, i någon form söka åstadkomma garanti för att filial skall kunna erhållas i en viss kommun. Då vilket bolag som helst kan i vilken kommun som helst, där sådant medgives, bilda filial för utskänkning, håller jag lika med kontrollstyrelsen före, att i alla de fall, då en dylik filialrörelse skulle ekonomiskt löna sig — och i andra fall torde behov därav ej förefinnas och under alla förhållanden skyldighet till filialrörelse ej kunna åläggas bolag — alltid något bolag skall finnas villigt att inrätta sådan filial.

Vad angår utminuteringsfilialer, följer vidare av förslaget till ändring av 18 §, att, därest det för viss kommun anvisade hemortsbolaget — varmed enligt 36 § i försäljningsförordningen förstås det bolag, som idkar utminutering av spritdrycker inom den kommun, där köparen har sitt hemvist, eller, om sådant bolag ej driver rörelse inom denna kommun, det bolag för utminutering av spritdrycker, som kontrollstyrelsen anvisat för kommunen — icke är villigt att upprätta dylik filial inom kommunen, oaktat verkligt behov därav förefinnes, möjlighet skall finnas för Kungl. Maj:t att medgiva upplåtande av rätt till filialrörelse åt annat bolag.

Rörande lämpligaste normen för åstadkommande av en begränsning av försäljningsbolagens antal hava, såsom framgår av det föregående,

under frågans tidigare behandling vitt skilda meningar yppat sig. Gemensamt för dessa har dock varit, att de i en eller annan form anknutit till det antal bolag, som inom varje län under året före försäljningsförordningens ikraftträdande utövade rättighet till detaljhandel med brännvin. Denna utgångspunkt synes lämpligen böra fasthållas även nu. I övrigt finner jag mig böra i huvudsak ansluta mig till kontrollstyrelsens i förenämnda skrivelse framlagda förslag, vilket av styrelsen betecknats såsom en kompromiss mellan förut framkomna förslag. Jag anser sålunda, att huvudregeln bör vara den, att i intet län skall finnas flera bolag än som där år 1918 utövat rättighet till detaljhandel med brännvin, och ej heller flera bolag än ett på varje påbörjat 50,000-tal av länets befolkning. I de län, där antalet bolag år 1918 var större än som motsvarar nyssnämnda förhållande till folkmängden i länet, synes man emellertid icke lämpligen böra omedelbart beskära antalet bolag så mycket, som skulle följa av tillämpningen av nyssnämnda regel enbart. Densamma torde därför böra kompletteras med en föreskrift — vilken, ehuru annorlunda formulerad än den av kontrollstyrelsen föreslagna, torde överensstämma med vad styrelsen avsett — av innehåll att visserligen bolag skola få i ett län finnas kvar i alla de kommuner, där år 1918 bolag bedrevo detaljhandel med brännvin, även om antalet bolag i länet därigenom skulle komma att bliva större än enligt huvudregeln, men att, så länge på grund av detta medgivande antalet bolag i länet överstiger ett bolag på varje påbörjat 50,000-tal av folkmängden, länsstyrelsen icke skulle få medgiva tillstånd till detaljhandel i andra kommuner än dem, där under år 1918 liksom oavbrutet under tiden därefter rättighet till detaljhandel utövats. Först när antalet bolag i länet bringats ned till nämnda förhållande till folkmängden, skulle befallningshavanden äga fritt bestämma platsen för försäljningsbolag. I anledning av bestämmelserna om filialrörelse skulle emellertid begränsningen av bolagens antal icke utesluta möjligheten att i vilken kommun som helst få detaljhandel för såväl utminutering som utskänkning upprättad.

Genom bestämmelser av det innehåll, som här angivits, och vilka, enligt det förslag jag ämnar framlägga, skulle inflyta i 5 mom. av 17 §, skulle antalet bolag i riket efter övergångstidens slut, varom mera i det följande, gå ned från 156 till 126 för att sedermera småningom sjunka till 94, vilken siffra med nuvarande folkmängd motsvarar antalet bolag enligt vad nyss betecknats såsom huvudregeln. Den omedelbara inskränkningen skulle gå ut över 30 bolag, därav 2 i Stockholms, 1 i Östergötlands, 1 i Kronobergs, 10 i Kristianstads och 16 i Malmöhus län.

De län, varest Kungl. Maj:ts befallningshavande vid tilldelande av rätt till detaljhandel för självständiga bolag skulle komma att tills vidare vara bunden vid vissa bestämda kommuner, äro Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Skaraborgs län.

På sätt anförts i Kungl. Maj:ts proposition i frågan till 1918 års riksdag, torde Kungl. Maj:ts befallningshavande i de län, där en inskränkning i förutvarande antalet bolag skulle äga rum, i första rummet böra vägra fortsatt oktroj åt de bolag, som hava ringa omsättning eller äro inrättade å mindre lämpligt belägna orter, samt vidare iakttaga, att, i valet mellan bolag av lika storlek, bolag, som är inrättat i stad, bör erhålla företräde framför bolag på landsbygden.

Det torde tillåtas mig att i detta sammanhang beröra en fråga, som, ehuru formellt närmast avseende övergångsbestämmelserna, nära hör tillsammans med vad nu anförts. I vissa av länsstyrelsernas utlåtanden har framhållits, att det icke vore lämpligt eller principiellt riktigt att beröva redan existerande bolag deras försäljningsrättigheter, utan att de på något sätt förverkat desamma. I så måtto finner jag denna synpunkt vara värd beaktande, att det icke lärer böra ifrågakomma att beröva ett bolag dess försäljningsrättighet, innan den tid, rättigheten avser, gått till ända. Däremot torde det icke behöva möta några principiella betänkligheter att vid oktrojtidens slut vägra ett bolag förlängt tillstånd till detaljhandel, då alltid varje bolag måst räkna med möjligheten att ej erhålla förlängd oktroj. För de flesta försäljningsbolagen — 135 bolag — utgår den nuvarande oktrojtiden först med år 1924. Dessa bolag böra alltså intill sistnämnda års utgång få fortsätta med sin rörelse. För 7 bolag utgår oktrojtiden med år 1923 och för 14 bolag med innevarande år. Därest icke särskilda bestämmelser meddelas, skulle i de län, varest enligt de ifrågasatta ändringarna i 17 § inskränkning skulle ske i det nuvarande antalet bolag, länsstyrelserna på grund av det anförda icke hava något val utan vara nödsakade att vägra förlängt tillstånd för de bolag, för vilka oktrojtiden först utginge, också om dessa vore av beskaffenhet att i första rummet böra få bestå. Kungl. Maj:ts befallningshavande synes fördenskull böra erhålla rätt att intill utgången av år 1924 i alla kommuner, varest innevarande år rättighet till detaljhandel med rusdrycker bedrives, upplåta förlängd dylik rättighet av den omfattning, som för närvarande är medgiven, även om därigenom antalet bolag i länet under de närmaste åren skulle bliva större än som enligt 17 § högst må där erhålla tillstånd till detaljhandel. På detta sätt skulle en länsstyrelse under år 1924 kunna hava

ansökningarna från samtliga bolag inom länet till samtidig behandling och således då äga möjlighet att fritt välja de bolag, som böra få bestå eller komma till.

Ehuru detta icke ifrågasatts i kontrollstyrelsens förslag, synes man i nu förevarande avseende böra gå ännu ett steg längre än nu sagts. Det förefaller nämligen, som om det icke blott första gången, då minskningen skall ske i antalet systembolag, utan även sedermera vore lämpligt, att Kungl. Maj:ts befallningshavande i ett län med vissa mellantider alltid hade alla tillståndsansökningarna till samtidig behandling. Endast på detta sätt kan befallningshavanden hava fullt fritt val. Det kan eljest lätt tänkas inträffa att, då i ett län finnes högsta medgivna antalet bolag, tillstånd måste vägras ett nytt bolag, som Kungl. Maj:ts befallningshavande annars skulle hava föredragit framför något äldre bolag, därest detta bolags oktrojtid utgått, då det nya bolaget skulle börja. Befallningshavandens ställning till viss ansökan torde vidare ofta böra bestämmas med hänsyn tagen till ansökningar från andra bolag. På grund av vad sålunda anförts, synes böra föreskrivas, att Kungl. Maj:ts befallningshavande vid bestämmande av tillståndstiden för de särskilda bolagen i länet skall iakttaga, att vid utgången av vårt tredje kalenderår rättigheten skall på en gång upphöra för samtliga bolag i länet. Enligt vad förut anförts, synes tillståndstiden för alla nuvarande bolag böra få sträcka sig till den 1 januari 1925, vilken tidpunkt alltså är den första, då en länsstyrelse kan hava alla ansökningar till samtidig prövning. I övergångsbestämmelserna synes därjämte böra intagas föreskrift, i syfte att denna tidpunkt också bliver den, då den samtidiga prövningen verkligen kommer till stånd. Även med dylika bestämmelser skulle naturligen Kungl. Maj:ts befallningshavande liksom nu äga att giva tillstånd för ett eller två år; enda skillnaden i förhållande till det nuvarande skulle vara, att tillstånd ej skulle kunna medgivas på två år på så sätt, att det ena året fölle inom en, och det andra året inom en annan av nämnda treårsperioder.

Bestämmelser av den innebörd, som nu senast berörts, synas böra upptagas i 17 § 2 mom. och i övergångsbestämmelserna.

Utminuteringsfilialer.

Av det föregående torde hava framgått, att jag anser, att i samband med begränsning av antalet försäljningsbolag möjlighet bör beredas till inrättande av filialer icke blott för utskänkning utan även för utminutering av rusdrycker. I sistnämnda avseende synes emellertid viss begränsning böra stadgas. Det torde nämligen kunna medföra olägenheter av olika slag, därest bolag i allmänhet skulle kunna inrätta filialer

för utminutering av spritdrycker inom kommuner, för vilka kontrollstyrelsen enligt 36 § anvisat annat bolag till hemortsbolag. Rätt att inom viss kommun inrätta filial för utminutering av spritdrycker bör alltså i regel förbehållas kommunens hemortsbolag. Då det emellertid, särskilt på grund av geografiska förhållanden, kan tänkas fall, då ett annat bolag än hemortsbolaget lämpligen bör kunna få inom viss kommun inrätta filial även för utminutering av spritdrycker, synes Kungl. Maj:t böra äga möjlighet att, då särskilda omständigheter därtill föranleda, medgiva tilldelande av rättighet till dylik rörelse åt bolag med annat hemortsområde. Bestämmelser av nu angiven innebörd hava införts i första stycket av 18 §, vilken i samband därmed undergått viss omredigering. I frågan om rätten till filialrörelse vill jag ytterligare nämna, att jag icke kunnat biträda kontrollstyrelsens förslag därom, att ansökan om rätt till filialrörelse icke skulle behöva ingivas förrän senast före den 1 september året innan det, då försäljningen skulle börja. Ansökan från självständigt bolag skall enligt 17 § vara ingiven senast före den 1 april nämnda år. Då, såsom förut antytts, en filial av ett större bolag ofta kan vara att föredraga framför ett litet lokalbolag, bör Kungl. Maj:ts befallningshavande, då det gäller att bestämma, i vilka kommuner tillstånd till detaljhandel skall medgivas åt självständigt bolag, taga hänsyn jämväl till de filialförsäljningar, som kunna väntas ifrågakomma. Det synes därför vara lämpligast, att i allmänhet ansökningarna från självständiga bolag och angående filialförsäljningar skola ingivas till länsstyrelserna inom samma tid och behandlas i samband med varandra. För det fall att länsstyrelse på grund av begränsningen av bolagens antal eller av annan orsak avslagit ansökan från självständigt bolag om rättighet till detaljhandel i viss kommun, synes emellertid tillfälle böra finnas för annat bolag att göra ansökan om rättighet till filialförsäljning inom samma kommun. I dylikt fall torde därför ansökan om sådan rättighet böra få ingivas inom två månader från dagen för länsstyrelsens berörda avslagsbeslut. Av vad sålunda anförts föranledas vissa ändringar i 18 §, sådan denna lyder enligt kontrollstyrelsens förslag. Samma skäl, som anförts för att tillstånden till självständiga bolag i viss mån böra bindas vid treårsperioder, torde böra medföra, att detsamma skall gälla även angående filialrörelse. Uttryckliga bestämmelser härom lära dock icke behöva meddelas, då det på grund av hänvisningen i slutet av 18 § är klart, att bestämmelserna angående självständiga bolag i detta avseende gälla även filialförsäljningar. Av den lydelse av övergångsbestämmelserna, som jag ämnar föreslå, torde jämväl följa, att tills vidare ej heller rätt till filialrörelse må meddelas för längre tid än till den 1 januari 1925.

Av nyssberörda hänvisning i slutet av 18 § framgår även, att också beträffande filialhandel länsstyrelserna skola vara bundna av de kommunala myndigheternas avstyrkande samt deras förslag angående inskränkningar i försäljningsrätten, lika väl som då det gäller självständiga bolag. För tydliggörande av att utskänknings- och utminuteringsfilialer, tillhörande i annat län bildat bolag, icke skola inräknas i det maximiantal bolag, som enligt 17 § får finnas inom varje län, synes en jämkning i formuleringen av 18 § vara erforderlig.

Upphävande av försändningsförbudet.

Med den föreslagna inskränkningen av rusdrycksförsäljningsbolagens antal sammanhänger i viss mån det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget till lättnader i nuvarande bestämmelser angående rätt till försändande av spritdrycker. Enligt 45 § i försäljningsförordningen kunna sådana drycker nu icke från utminuteringsställe försändas till köpare i annan kommun än den, där försäljningsstället är beläget. Beträffande försändelser från enskilda personer gäller för närvarande enligt kungörelse den 21 december 1904, att med allmänna posten ej får befordras till svensk postanstalt adresserat paket, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade drycker, såvida icke försändelsen är sänd från eller adresserad till apoteksinrättning, men däremot står det envar fritt att sända alla slags rusdrycker med andra transportmedel. Kontrollstyrelsens förslag innebär, att spritdrycker skulle få från utminuteringsställe fritt försändas inom hela riket — dock skulle förbudet mot försändande med post kvarstå även beträffande dylika försändelser — men att de kommunala myndigheterna inom en kommun skulle äga rätt att besluta, att till köpare inom kommunen försändande av rusdrycker ej skulle få äga rum. Till förebyggande av möjliga olägenheter av ett lossande på försändningsförbudet har kontrollstyrelsen därjämte föreslagit vissa ändringar i 42 och 43 §§. Med den nuvarande rätten för varje köpare att fritt välja det bolag, hos vilket han vill göra sina inköp, kunde det nämligen enligt kontrollstyrelsen befaras, att en köpare, för vilken bolaget i den ort, där han är bosatt, genom generella bestämmelser eller blott för honom gällande inskränkningar beslutat viss minskning i rusdrycks-tilldelningen, skulle, därest fri försändningsrätt stadgades, mera allmänt än nu välja bolag å annan ort med friare tilldelning och låta därifrån till sig försända sitt spritbehov. Kontrollstyrelsen har därför föreslagit, att, under det för närvarande det bolag, hos vilket viss person ansökt om motbok eller till vilket han vill hava sin inköpsrätt överflyttad, visserligen är skyldigt att i fråga om laga hinder mot tilldelning inhämta upplysningar från köparens hemortsbolag, förstnämnda bolag nu

skulle bliva skyldigt att inhämta yttrande, huruvida överhuvud hemortsbolaget ansåge hinder föreligga för utfärdande av motbok. Hemortsbolaget skulle därjämte vara skyldigt att föreslå inskränkande bestämmelser i fråga om inköpsrätten. Vad hemortsbolaget i berörda avseenden uttalat i sitt yttrande, skulle iakttagas av det bolag, hos vilket motbok begärts. Kontrollstyrelsens förslag i nu berörda avseende vore enligt kontrollstyrelsen påkallat även ur andra synpunkter än sambandet med förslaget om lossandet på försändningsförbudet och borde alltså genomföras, även om sistnämnda förslag ej gillades.

Enligt min åsikt är det av behovet påkallat, att vissa lindringar vidtagas i det nu gällande förbudet mot försändande av spritdrycker. Det bestående förbudet har nämligen i praktiken visat sig vara förenat med avsevärda olägenheter, vilka icke uppvägas av däremot svarande fördelar ur nykterhetssynpunkt. Av dessa olägenheter vill jag endast erinra om de — ofta med stora kostnader förenade — s. k. spritresorna och om det florerande okontrollerbara ombudsväsendet samt den olaga sprithantering och det bruk av hälsovådliga surrogat, som nu torde hava en betydande utbredning i vissa av de trakter, där de långa avstånden försvåra anskaffandet på laglig väg av spritvaror. Det förefaller i själva verket sannolikt, att ett mildrande av försändningsförbudet icke skulle medföra stegring av spritdryckskonsumtionen men väl bidraga till att föra densamma in på mera lagliga vägar. Den numera gällande rusdryckslagstiftningen och särskilt maximibegränsningen vid utminutering i förening med den individuella kontrollen måste anses erbjuda ett starkt skydd mot befarade missförhållanden vid ett lossande på försändningsförbudet.

Vad beträffar kontrollstyrelsens förslag om rätt för kommun att förbjuda försändande av spritdrycker till inom kommunen bosatta personer må framhållas följande. 1920 års bevillningsutskott, vilket, såsom framgår av kontrollstyrelsens skrivelse, föreslog försändningsförbudets fullständiga upphävande utom i vad angår postförsändelser, uttalade därvid, bland annat, att det allmänna försändningsförbudets uppehållande icke vore motiverat ur synpunkten av den kommunala självbestämmanderätten. Så länge svensk lagstiftning medgåve, att spritdrycker i viss utsträckning tillhandahölles, borde, menade utskottet, denna lagstiftning icke kunna för visst område genom kommunala myndigheters beslut sättas ur kraft, utan i stället måste kommunens befogenhet på ifrågavarande område vara inskränkt till vad den enligt uttryckliga författningsbestämmelser tillkomme. Såsom länsstyrelsen i Östergötlands län, vilken liksom flertalet övriga länsstyrelser avstyrkt det nu berörda stad-

gandet, i sitt utlåtande anfört, skulle det föreslagna stadgandet väl ej verka därhän, att medlemmarna i en viss kommun helt och hållet förhindrades att anskaffa rusdrycker, då det fortfarande skulle stå dem öppet att personligen eller genom ombud hos bolag å annan ort avhämta rusdrycker, men vederbörande köpare i den förstnämnda kommunen bleve i alla händelser i fråga om möjligheten att anskaffa rusdrycker sämre ställda än medlemmarna i andra kommuner. Huruvida en sådan olikhet är påkallad ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt, synes kunna vara tvivel underkastat. Kommuns inverkan på rusdrycksförsäljningen är vidare för närvarande begränsad till rätt att beträffande bolag, som bedriver rörelse inom kommunen, föreslå vissa inskränkningar, vilka sedan skola av Kungl. Maj:ts befallningshavande iakttagas. Ett bifall till kontrollstyrelsens förslag i förevarande del skulle sålunda, synes det, innebära en principiell utvidgning av kommunernas beslutanderätt. Jag är för närvarande ej beredd att tillstyrka en sådan utvidgning.

Då jag sålunda håller före, att viss ändring bör kunna ske i nu gällande bestämmelser angående försändning av spritdrycker, anser jag mig dock icke kunna förorda ett allmänt försändningstillstånd. Ett sådant skulle enligt min mening vara förenat med vissa risker, som det måste vara av bestämt intresse att undvika. De skäl, som tala för lättnader i försändningsförbudet, kräva, synes det, icke heller med nödvändighet, att försändning från visst utminuteringsställe får ske vart som helst eller till vilken köpare som helst. De väsentliga fördelarna av rätt till försändande torde i själva verket kunna vinnas, även därest denna rätt inskränkes så, att till varje köpare eller till varje ort endast ett visst bolag skall äga försända spritdrycker. En dylik begränsning synes ägnad att undanröja de flesta av de framkomna betänkligheterna mot upphävande av försändningsförbudet och avsevärt underlätta kontrollen över spritförsändelserna. Begränsningen kan, såsom jag antytt, med denna uppfattning tänkas lagd antingen personligt eller lokalt. I förra fallet skulle bolag äga rätt att sända spritdrycker till köpare med hemortsrätt i de kommuner, för vilka vederbörande bolag vore hemortsbolag, men icke till andra köpare. Försändning skulle däremot få ske till förstnämnda köpare, även om de uppehölle sig utom bolagets område. Den andra tänkbara begränsningen innebär, att varje bolag skulle äga rätt att sända spritdrycker blott inom ett visst område, vilket försändningsområde då lämpligen torde böra bestämmas att omfatta de kommuner, för vilka bolaget enligt 36 § i försäljningsförordningen bestämts att vara hemortsbolag. Inom detta försändningsområde skulle bolaget alltså äga försända spritdrycker till alla köpare med inköpsrätt hos bolaget, oavsett

om de hava bolaget till hemortsbolag eller ej. Med den senare begränsningen torde en effektivare uppsikt över varje bolags spritförsändelser kunna åstadkommas, då det ju är ganska lätt för transportorganen och andra att övervaka, att försändande från visst bolag icke sker till andra orter än de tillåtna. En betryggande kontroll över att försändande från visst bolag icke sker till köpare med ett annat bolag till hemortsbolag är däremot uppenbarligen svårare att åstadkomma. Jag finner därför begränsningen av försändningsrätten till visst område vara att föredraga och håller alltså före, att åt 45 § 3 mom. försäljningsförordningen bör givas den innebörd, att spritdrycker få från utminuteringsställe till köpare inom viss kommun försändas från det bolag, som är anvisat som hemortsbolag för kommunen, men icke från något annat bolag.

I likhet med kontrollstyrelsen anser jag, att betryggande kontrollanordningar böra vidtagas vid försändande av rusdrycker från en kommun till en annan, i syfte framför allt att skapa garanti för att de försända dryckerna verkligen komma rätte köparen till handa. Jag tillåter mig att i detta avseende, särskilt i fråga om olika tänkbara kontrollåtgärder, hänvisa till vad som anförts av kontrollstyrelsen, på vilken det lär ankomma att utfärda erforderliga föreskrifter i ämnet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att även enligt detta förslag försändande av rusdrycker givetvis skulle få ske, endast efter det att köparens motbok företetts samt skriftlig rekvisition och betalning erhållits. I dessa bestämmelser ligger tydligen en avsevärd garanti mot missbruk av försändningsrätten.

Det för närvarande enligt 1904 års kungörelse gällande förbudet mot spritdryckers försändande med post gäller formellt även försändelser från utminuteringsställe, detta ehuru kungörelsen i denna del på grund av det generella försändningsförbudet från bolag för närvarande saknar praktisk betydelse. Med den begränsning, som, enligt vad jag nyss anfört, alltjämt synes böra bestå i försändningsrätten från utminuteringsställe, synes det mig icke böra väcka betänkligheter att i fråga om rusdrycker, som tillsändas köpare från utminuteringsställe, tillåta försändande även med post. Någon principiell skillnad mellan försändande på detta sätt och med andra kommunikationsmedel synes, då avsändaren är utminuteringsställe, icke förefinnas. Tillåter man över huvud taget försändande från bolag, lär det sålunda icke finnas anledning att, genom att i denna del uppehålla postförsändningsförbudet, gynna de orter, som äga järnvägs- eller fartygsförbindelse, framför dem, till vilka endast går landsvägspost. Det bör även framhållas, att de skäl, som år 1904 kunde föreligga för postförsändningsförbudet, måste anses

hava förlorat mycket av sin styrka genom de inskränkningar i rusdryckstilldelningen och de skärpningar i kontrollen, som sedan dess införts.

Jag vill i detta sammanhang omnämna en av länsstyrelsen i Västerbottens län den 7 november 1919 till Kungl. Maj:t ingiven framställning, i vilken länsstyrelsen ifrågasatt, huruvida ej genom medgivande att spritvaror finge postledes försändas viss lättnad i sprittillförseln borde beredas invånarna i trakter med dåliga järnvägskommunikationer. Enligt länsstyrelsens mening hade man nämligen anledning antaga, att i dylika trakter svårigheten att på laglig väg åtkomma spritdrycker gjorde, att frestelsen att själv tillverka eller inköpa olagligen tillverkad vara bleve en del förbrukare övermäktig. Denna länsstyrelsens uppfattning erhölle ett visst stöd av den omständigheten, att olaga tillverkning och försäljning av spritdrycker tycktes i större utsträckning bedrivas i länets mera avlägsna delar. I utlåtande över denna framställning har generalpoststyrelsen förklarat, att ur postal synpunkt invändningar mot postförsändningsförbudets upphävande icke vore att anföra. Kontrollstyrelsen har däremot i avgivet yttrande den 30 mars 1920 — på skäl, vilka torde vara i det föregående bemötta — uttalat, att några fördelar i nykterhetsavseende icke stode att vinna, om ifrågavarande förbud upphävdes, men att därav skulle kunna följa åtskilliga olägenheter.

Vad av länsstyrelsen i berörda framställning anförts synes mig innebära en bekräftelse på vad jag förut anfört angående de olägenheter i nykterhetsavseende och ur ordningssynpunkt, som följa med det nuvarande försändningsförbudet. Av framställningen framgår också, att dessa olägenheter knappast kunna undvikas, med mindre rusdrycker kunna få sändas även med posten. Jag anser sålunda, att, därest förevarande förslag till ändringar i 45 § rusdrycksförsäljningsförordningen vinner riksdagens bifall, sådant tillägg bör göras till nyssnämnda kungörelse, att däri stadgat förbud icke skall gälla försändelser från utminuteringsställe.

Bundenhet vid hemortsbolagets yttrande.

Det återstår mig att beröra kontrollstyrelsens förut omnämnda förslag till ändringar i 42 och 43 §§. Såsom framgår av kontrollstyrelsens skrivelse, var förslag av samma innebörd föremål för 1920 års riksdags prövning men ledde då icke till resultat. I sitt avstyrkande utlåtande i frågan uttalade sistnämnda års bevillningsutskott härom, att förslaget knappast syntes stå i god överensstämmelse med den självständiga ställning i sådant hänseende, som bolagen enligt förevarande förordning intaga. Utskottet erinrade om den i förordningens 30 § meddelade bestämmelse, enligt vilken bolag, då ansökan gjorts

om utfående av motbok, efter prövning, huruvida författningsenligt hinder förelåge, jämväl ägde taga hänsyn till huruvida bolaget eljest funne utminutering till sökanden kunna äga rum. Vid denna fria prövningsrätt syntes bolaget icke vara bundet av någon annan i författningen given föreskrift än 63 § angående förordningens allmänna syfte. I betraktande av den utsträckta befogenhet, försäljningsbolagen sålunda beträffande den individuella prövningen erhållit, syntes det utskottet angeläget, att denna ansvarsfulla prövningsrätt finge utövas av varje bolag på dess eget ansvar.

Vad utskottet sålunda anfört, synes mig i detta sammanhang böra beaktas. Ett bifall till kontrollstyrelsens förslag skulle i viss mån rubba principerna för det nuvarande kontrollsystemet, något som jag icke är beredd att för närvarande tillstyrka. Även enligt det nuvarande systemet skall bolag, hos vilket en person ansöker om tilldelning, från vederbörandes hemortsbolag inhämta upplysning, huruvida i avseende å honom på grund av förordningens stadganden veterligt hinder förefinnes för utminutering. Genom dessa upplysningar erhåller förstnämnda bolag kännedom om de förhållanden, vilka i allmänhet ansetts vara av beskaffenhet att böra inverka på rusdryckstilldelningen. Därest hemortsbolaget därutöver äger kännedom om förhållanden av den art, att de anses böra föranleda uteslutande från eller minskning i tilldelningen, kan det förväntas, att hemortsbolaget även utan lagstadgad skyldighet därtill på samma gång lämnar upplysning om nämnda förhållanden, liksom att det andra bolaget icke underlåter att vid prövningen av frågan om tilldelning taga all skälig hänsyn till desamma. Den huvudsakliga anledningen till kontrollstyrelsens förslag i förevarande del lärer för övrigt vara att söka i den risk för missbruk, som ett fullständigt upphävande av försändningsförbudet ansetts skola medföra. Då enligt det av mig förordade förslaget till ändring i 45 § viss köpare icke skulle äga att få spritdrycker sig tillsända från annat bolag än det, inom vars försändningsområde han uppehåller sig, torde de föreslagna ändringarna i fråga om försändningsrätten icke medföra någon ökad lockelse att flytta över inköpsrätten till ett bolag med rikligare tilldelning. Därest blott ett så begränsat försändningsmedgivande lämnas, synes sålunda en väsentlig del av de skäl bortfalla, som eljest skulle kunna åberopas till stöd för de av kontrollstyrelsen föreslagna ändringarna i 42 och 43 §§.

Redaktionellt förtydligande av 17 § 3 och 5 mom.

Kontrollstyrelsen har föreslagit, att i sammanhang med förut berörda ändring i 5 mom. av 17 § bestämmelserna i första punkten av samma mom. ävensom i 3 mom. av samma paragraf måtte förtydligas.

Styrelsens förslag — vilket överensstämmer såväl med tidigare uttalande av bevillningsutskottet som med av Kungl. Maj:t i besvärsväg godkänd tolkning av ifrågavarande stadganden — har jag ansett mig böra förorda.

Ikraft-trädande.

Enligt vad förut nämnts, kunna bestämmelserna angående inskränkning i försäljningsbolagens antal icke komma i full tillämpning förrän från och med år 1925. Förordningen i dess helhet lärer emellertid lämpligen böra träda i kraft redan från och med ingången av nästkommande juni månad.

Min avsikt är att fästa länsstyrelsernas uppmärksamhet på förevarande förslag, i ändamål att de skola uppskjuta den slutliga behandlingen av föreliggande oktrojansökningar, till dess förslaget av riksdagen prövats.

Föredragande departementschefen uppläser härefter ett inom finansdepartementet utarbetat förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga berörda förslag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Georg Z. Topelius.

Bilaga I.

Till Konungen.

Den av 1917 års riksdag antagna, den 14 juni 1917 utfärdade förordningen angående försäljning av rusdrycker har under sin tillämpning visat sig vara behäftad med åtskilliga brister och olägenheter. Bland de mera framträdande av dessa olägenheter märkas särskilt, *dels* den möjlighet, som förordningen öppnar, att inom varje kommun i riket inrätta ett bolag för detaljhandel med rusdrycker, *dels* det ovillkorliga förbudet för bolag att försända spritdrycker från den kommun, där bolag utövar sin verksamhet, till köpare inom annan kommun, *dels och* den obegränsade rätt, som är tillerkänd en köpare av rusdrycker att välja det bolag, där han må verkställa inköp av dylika drycker.

I samtliga nu nämnda avseenden hava förslag varit förelagda riksdagen. Särskilt har frågan om begränsning av bolagens antal varit föremål för behandling av flere riksdagar. Ovanberörda spörsmål äga emellertid ett ganska nära samband med varandra. Med hänsyn härtill har det synts kontrollstyrelsen lämpligt att upptaga dessa frågor till behandling i ett sammanhang, enär därigenom en lösning av desamma möjligen lättare skulle kunna åvägabringas. Sålunda har det synts kontrollstyrelsen möjligt, att en begränsning av bolagens antal lättare skulle kunna genomföras och mot en dylik begränsning anförda betänkligheter skulle kunna undanröjas, därest man något lossade på det förbud, som för närvarande gäller för bolagen att försända rusdrycker från bolagskommunen till annan kommun. Frågan om försändningen och dess reglering står återigen i nära samband med frågan om en persons rätt att välja det bolag, hos vilket han skall inköpa rusdrycker.

Vid de förhandlingar, som förts inom kontrollstyrelsen beträffande ovanberörda frågor, hava såsom särskilt tillkallade representanter för systembolagen deltagit ordföranden i styrelsen för aktiebolaget Göteborgssystemet i Göteborg, advokaten Henrik Almstrand, direktören för aktiebolaget Stockholmssystemet med. dr. Ivan Bratt och ordföranden i styrelsen för Kristianstads spritförsäljningsaktiebolag, riksdagsmannen Gustaf Nilsson.

För att fullt överskåda innebörden av ovanberörda spörsmål är det nödvändigt att lämna en redogörelse för den behandling, som dessa frågor rönt såväl utom som särskilt inom riksdagen.

Historik.

1. Begränsningen av bolagens antal 17 § R. F.

I anledning av en den 15 mars 1918 dagtecknad framställning från kontrollstyrelsen framlade Kungl. Maj:t för 1918 års riksdag en proposition (nr 363) med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 5 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen. Kontrollstyrelsens framställning hade tillkommit i anledning av den erfarenhet, man under början av år 1918 redan hunnit göra beträffande verkan av den då ännu icke i kraft trädda rusdrycksförsäljningsförordningen. Det hade nämligen visat sig, att inom vissa delar av landet ett stort antal bolag hade nybildats, och

särskilt var detta förhållandet i Kristianstads, Malmöhus och Stockholms län. Enligt kontrollstyrelsens mening skulle ett stort antal bolag verka tyngande ur administrativ synpunkt och komma att föranleda större kostnader, än som vore erforderligt, därest bolagens antal vore mindre. Ur nykterhetssynpunkt vore ett stort antal bolag mindre lämpligt, enär det icke alltid kunde förutsättas, särskilt hos de mindre bolagen, att försäljningen handhades i det syfte, varom stadgades i rusdrycksförsäljningsförordningen. Hos de större bolagen funnes däremot i regel långt större sakkunskap och intresse för uppdraget. Kontrollstyrelsen föreslog därför en begränsning av bolagens antal så, att länsstyrelse icke skulle äga rätt att upplåta rätt till detaljhandel till flera bolag inom ett län än ett bolag för varje påbörjat femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökningar om dylik rätt senast skolat ingivas. I likhet med kontrollstyrelsen fann statsrådet och chefen för finansdepartementet, att åtgärder borde vidtagas, varigenom möjligheten att inrätta särskilda bolag för försäljning av rusdrycker inskränktes. Såväl ur administrativ synpunkt som med hänsyn till realiserandet av rusdrycksförsäljningsförordningens syfte vore det icke önskvärt, att alltför många rusdrycksförsäljningsbolag inrättades. Departementschefen ansåg emellertid, att kontrollstyrelsens förslag borde kompletteras med en bestämmelse, att icke flera bolag skulle få inrättas i ett län än som funnos i verksamhet det år, som föregick den nya rusdrycksförsäljningsförordningens ikraftträdande. På grund härav föreslog departementschefen, att i rusdrycksförsäljningsförordningen skulle införas stadgande därom, att rätt till detaljhandel icke finge upplåtas till större antal bolag inom ett län än som motsvarade ett bolag för varje påbörjat femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökningar om dylik rätt senast bort ingivas, och i varje fall icke till flera bolag, än som under år 1918 utövat rättighet till detaljhandel med brännvin.

Enligt departementschefens förslag skulle det högsta antalet bolag, som kunde erhålla oktroj under år 1919 inom hela riket, utgöra 94. Inskränkningen skulle alltså gå ut över sammanlagt 32 bolag av dem, som funnos vid 1918 års utgång. I enlighet med departementschefens hemställan framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag till ändrad lydelse av 17 § 5 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen. I anledning av Kungl. Maj:ts proposition väcktes åtskilliga motioner, uti vilka föreslogs såväl en lindring som ock en skärpning av det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. I en av motionerna föreslogs därjämte, att sådan ändring av 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen skulle företagas, att det bleve möjligt att inrätta icke allenast filialutskänkning utan även filialutminutering av rusdrycker. Bevillningsutskottet förklarade sig i sitt över propositionen och motionerna avgivna betänkande (nr 50) vara ense med Kungl. Maj:t och flertalet motionärer därutinnan, att någon begränsning av försäljningsbolagens antal borde stadgas samt att lagstiftningen på denna punkt företett en säkerligen oavsiktlig lucka, som borde fyllas. I anledning av motionerna ansåg utskottet emellertid, att en modifikation borde äga rum i fråga om Kungl. Maj:ts förslag, och föreslog därför utskottet, att rätt till detaljhandel icke skulle få upplåtas inom något län till större antal bolag än som motsvarade ett bolag för varje femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökningar om dylik rätt senast bort ingivas. Dock skulle sådan rätt i varje fall kunna meddelas bolag till samma antal, som inom länet under år 1918 utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. Härigenom

skulle antalet bolag, som kunde erhålla rättigheter, betydligt ökas i förhållande till vad Kungl. Maj:t föreslagit; antalet kunde sålunda uppgå till omkring 150. Vid bevillningsutskottets betänkande voro fogade åtskilliga reservationer. I en av dessa yrkades avslag på Kungl. Maj:ts proposition och i en annan yrkades bifall till en sådan ändring av 17 § 5 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, att, utom det att antalet skulle begränsas till ett bolag för varje fullt femtiotusental av länets folkmängd, rätt till detaljhandel i intet fall skulle medgivas flera bolag än som under år 1918 eller, där ansökning avsåge senare år än 1919, under det näst förutgångna året utövat rättigheter till detaljhandel med rusdrycker.

Vid behandling inom riksdagen avslogs i första kammaren bevillningsutskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition med 61 röster mot 41, under det att i andra kammaren den sist omförmälda, i begränsning längst gående reservationen bifölls. Frågan hade alltså för denna riksdag förfallit.

Vid 1919 års riksdag framställdes i en inom andra kammaren väckt motion samma förslag som det, vilket vid 1918 års riksdag bifallits av andra kammaren. I sitt över motionen avgivna betänkande (nr 14) uttalade bevillningsutskottet, att då i vissa delar i landet en utpräglad tendens till ökad bolagsbildning framträtt, härav påkallades ett sådant tillägg till författningens föreskrifter, som vore ägnat att begränsa försäljningsbolagens antal till vad som kunde anses motsvara behovet. Vid övervägandet av de olika förslagen till begränsningsbestämmelse, som uppgjorts, hade utskottet tagit hänsyn dels, och i främsta rummet, till nykterhetsintresset och dels till den statsfinansiella synpunkten, att förvaltningskostnaderna icke borde onödigtvis ökas. Å andra sidan hade utskottet ansett sig böra beakta såväl de olägenheter, vilka måste vara förenade med redan bestående bolags indragning, som ock konsumenternas berättigade anspråk att, särskilt med hänsyn till att numera även öl och vin tillhandahölles uteslutande genom ifrågavarande bolag, utan alltför besvärande omgång kunna erhålla de varor, försäljningen omfattade. Med hänsyn till sistnämnda bägge synpunkter hade utskottet icke kunnat helt förorda motionärernas förslag, utan framlade utskottet förslag till begränsning av bolagens antal i överensstämmelse med det av 1918 års bevillningsutskott framlagda. Vid utskottets betänkande voro fogade reservationer med yrkande om att riksdagen måtte avslå den väckta motionen. Vid behandlingen inom kamrarna bifölls bevillningsutskottets förslag utan votering av andra kammaren, men avslogs av första kammaren med 55 röster mot 39.

Vid 1920 års riksdag väcktes ånyo motion i ämnet (nr 117 i första kammaren). I berörda motion föreslogs, dels att bolagens antal skulle begränsas i samma omfattning, som angivits i Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års riksdag, dels ock att sådan ändring skulle vidtagas i fråga om 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen, att filialer för utminutering av rusdrycker jämväl skulle få inrättas. Sedan bevillningsutskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttrande från kontrollstyrelsen i ämnet, anförde bevillningsutskottet i sitt betänkande nr 29, att utskottet icke kunde tillstyrka en begränsning av den omfattning, som i motionen angivits, utan fann de av bevillningsutskottet vid 1918 och 1919 års riksdagar framlagda begränsningsförslagen väl avvägda. Däremot hade bevillningsutskottet icke någon erinran att göra gentemot en utsträckning av 18 § till att omfatta jämväl upplåtande av rätt till filialutminutering. I avgivna reservationer yrkades dels avslag på förslaget om begränsning av bolagens antal, dels ock bifall till en dylik begränsning i den omfattning,

som i motionen föreslagits. Vid behandlingen inom kamrarna biföll andra kammaren den av motionären framlagda begränsningen av bolagens antal, men avslog förslaget om inrättande av filialutminutering, under det att första kammaren avslog såväl motionen som bevillningsutskottets förslag.

Frågan om försändande av spritdrycker har sedan lång tid tillbaka varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Redan vid 1904 års riksdag fästes sålunda genom två inom andra kammaren väckta motioner riksdagens uppmärksamhet därå, att betydande olägenheter i nykterhetsavseende uppkommo därav, att spritdrycker kunde försändas med allmänna posten. Särskilt hade sålunda olägenheter framträtt i Norrland. Det utskott, till vilket motionerna hänvisades, vände sig till ett 20-tal poststationsföreståndare inom Norrland, Dalarna och Värmland med begäran om uppgifter, dels huruvida och i vilken omfattning försändelser av spirituosa med allmänna posten till de särskilda stationerna anlände, dels ock huruvida dessa försändelser kunde anses i någon avsevärd mån inverka på nykterheten i orterna. De inkomna svaren vitsordade, på få undantag när, att till de särskilda poststationerna årligen inlämnades med allmänna posten ett större eller mindre antal försändelser av spirituosa. Samtliga stationsföreståndare uttalade som sin åsikt, att försändandet av spirituosa med posten hade en mycket skadlig inverkan på nykterheten, helst det oftast vore mindre bemedlade personer, som på detta sätt beredde sig tillgång till ett spritförråd. Utskottet ansåg sig, på grund av vad vid undersökningen framkommit, kunna uttala, att kringsändandet av spirituosa menligt inverkade på nykterheten i de särskilda orterna. Utskottet anförde därefter: *2. Försändningsförbudet. 45 § R. F.*

»Då grundtanken i vår brännvinslagstiftning ju är att lokalisera och i vissa avseenden begränsa handeln med spirituösa drycker, lär det icke kunna förnekas, att denna grundtanke i viss mån upphäves genom möjligheten att försända spritvaror med allmänna posten till varje plats i riket, dit postverket med sitt omfattande nät av poststationer når. Det torde icke heller kunna förnekas, att, såsom motionärerna jämväl framhålla, genom ett sådant tillvägagångssätt spritvaror kunna komma allmänheten tillhanda även å tider, då enligt gällande författning eller kommunernas beslut all försäljning eller utskänkning av spirituosa är förbjuden. Befordrandet av spritdrycker med allmänna posten kommer alltså att i sig innebära ett kringgående av bestämmelserna om försäljning av dylika drycker; och härav torde följa, att brännvinslagstiftningen, som ju alltifrån början har och måste ha karaktären av en undantagslagstiftning, jämväl föres till att genom ytterligare restriktiva åtgärder motverka ett strävande, som söker att genom kringgående upphäva nu gällande bestämmelser.»

Såväl andra som första kammaren biföll ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t, i syfte att åtgärder måtte vidtagas, för att försändandet av rusdrycker med allmänna posten måtte helt och hållet upphöra. I anledning av riksdagens skrivelse utfärdade Kungl. Maj:t den 21 december 1904 kungörelsen, nr 69, angående förbud mot postbefordran av paket, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade spirituösa drycker, och är ifrågavarande kungörelse allt fortfarande gällande.

Frågan om försändning av spritdrycker med järnvägar upptogs vid 1913 års riksdag genom en i andra kammaren väckt motion.

I densamma erinrade motionären, att brännvinsförsäljningen i allmänhet upphört på landsbygden, men att genom järnvägsstationerna tillfälle likväl öppnats att

bekvämt anskaffa brännvin. Enligt motionärens mening skulle det vara möjligt att åtminstone i viss mån förhindra denna trafik genom att bestämma en viss minsta vikt på de paket och kolly, innehållande sprithaltiga drycker, som finge befordras å svensk järnväg. Därmed skulle visserligen icke allt vara vunnet, men ändå så mycket, att icke järnvägarna skulle tjänstgöra i stället för det på landsbygden utdömda krogväsendet. Motionären föreslog därför, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av gällande bestämmelser, att vid svensk järnvägsstation icke finge mottagas till befordran paket och kolly, innehållande brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker, som vägde mindre än 25 kilogram.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskott, som avgav utlåtande över motionen, delade motionärens uppfattning däri, att nu rådande oinskränkta rätt att frakta brännvin samt andra spirituösa drycker å svenska järnvägar medförde uppenbara missförhållanden, vilka påkallade statsmakternas uppmärksamhet. Huruvida den av motionären föreslagna inskränkningen i denna rätt till transport av försändningar, vägande över 25 kilogram, vore ägnad att verksamt motarbeta de överklagade förhållandena, syntes utskottet däremot vanskligt att avgöra. Enligt utskottets mening stode emellertid det av motionären framförda spörsmålet i så nära sammanhang med vissa av de nykterhetspolitiska frågor, för vilkas utredning nykterhetskommittén blivit tillsatt, att det otvivelaktigt av nämnda kommitté måste upptagas till behandling. Då utskottet även förvissat sig om, att så komme att bli förhållandet, hemställde utskottet, att motionen icke skulle föranleda till någon åtgärd.

Därefter upptogs frågan om försändning i det av nykterhetskommittén den 5 januari 1914 avgivna betänkandet med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker. I berörda betänkande framhöll nykterhetskommittén, att för åtskilliga brännvinsförsäljningsbolag vore den försäljning, som skedde genom försändning eller på annat sätt till personer, boende utom bolagskommunen, mycket ansenlig. Ehuru icke några fullt uttömmande utredningar blivit verkställda, ådagalade en av kommerskollegium för nykterhetskommitténs räkning gjord utredning, att många bolag hade sin huvudsakliga avsättning utom den kommun, där de fått tillstånd att utöva försäljningen. Kommittén anförde därefter:

»En av de ledande grundsatserna i gällande brännvinsförsäljningslagstiftning är, att brännvinsförsäljning icke får inom kommun utövas utan särskilt medgivande av myndighet, om man bortser från gästgivares privilegierade utskänkningsrätt, vilken är satt på indragning. En konsekvens härav synes vara, att brännvinsförsäljningen icke får utövas på sådant sätt, att försäljaren i strid med lagstiftningens anda inom annan kommun så att säga öppnar en filialförsäljning, ty något annat kan man knappast kalla den regelbundna utlämning, som dagligen äger rum vid många järnvägsstationer av dit ankomna spritdrycksförsändelser.

En utväg till förekommande av detta missförhållande synes vara att genom uttryckligt stadgande förhindra bolagen att i sin verksamhet gå utöver gränserna för den kommun, där de fått tillstånd att utöva försäljning. Kommittén har därför ansett, att i den mån ett bolag finner sig böra försända spritdrycker, dylik försändning får äga rum allenast till de köpare, som äro bosatta inom kommunen. Innan sådan försändning sker, skall rekvisition hava avlämnats och motbok företetts för instämpling av datum och den köpta kvantiteten, samt betalning hava erlagts.

Denna begränsning av bolagens försändningsrätt, kombinerad med den maximigräns, kommittén föreslår, förebygger utan tvivel åtskilliga av de missförhållanden, som nu råda i avseende å spritdryckstrafiken till andra kommuner.»

Kommittén upptog även till behandling frågan om förbud för de allmänna kommunikationsanstalterna att befordra försändelser, innehållande rusdrycker, och erinrade om riksdagens skrivelse år 1904 om förbud för postverket att befordra rusdrycker. Kommittén anförde därefter, att härvid fråga uppstode, om ej förbudet att befordra rusdrycker borde utsträckas till andra kommunikationsmedel. Sympatier för dylikt förbud hade, åtminstone vad beträffar järnvägarna, uttalats inom kommittén. Å andra sidan hade den meningen gjorts gällande, att så länge rusdrycker tillhandahölles inom landet, förbud av denna art vore ett allt för långt gående ingrepp. Kommittén hade därför stannat vid att icke föreslå sådant förbud, enär man ansett sig träffa de svåraste olägenheterna genom bestämmelsen, att försäljares rätt att försända spritdrycker utom kommunen upphörde. Tillämpningen av ett transportförbud, därest man ville låta detsamma gälla även resgods, förutsatte en mycket omfattande och svår kontroll. I den mån andra transportmedel komme till användning, som i viss grad kunde ersätta järnvägstransporten, bleve effektiviteten av här åsyftade transportförbud mindre än man tidigare haft anledning antaga.

Det i enlighet med nykterhetskommitténs förslag för 1917 års riksdag motionsvis framlagda förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning blev, bland annat i vad det innefattade förbud för bolag att försända spritdrycker utanför bolagskommunen, av 1917 års riksdag antaget, och bestämmelsen har ännu gällande kraft.

Frågan om upphävande av ifrågavarande förbud upptogs vid 1920 års riksdag i en inom andra kammaren väckt motion (nr 242). I sitt över motionen avgivna betänkande (nr 27) anförde bevillningsutskottet, att det missbruk, som av nykterhetskommittén konstaterats, hänförde sig till den erfarenhet, som vunnits under tiden före genomförandet av den lagstadgade maximibegränsningen vid utminutering och den individuella kontrollen. Beträffande frågans principiella sida framhöll utskottet, att det s. k. kommunala vetot icke kunde åberopas såsom skäl för att förvägra en köpare, bosatt inom kommun, där sådan detaljhandel icke medgivits, att få rusdrycker sig tillsända direkt från bolag inom annan kommun; så länge svensk lagstiftning medgåve, att spritdrycker i viss utsträckning finge tillhandahållas, kunde denna lagstiftning icke för visst område genom kommunala myndigheters beslut sättas ur kraft. Beträffande frågans praktiska sida framhöll utskottet, att det syntes utskottet tvivelaktigt, huruvida en utvidgning av försändningsrätten över huvud taget skulle medföra någon ökad utminutering. I de allra flesta fall beredde sig nog den, som önskade komma i åtnjutande av honom tillkommande spritranson, tillgång till densamma. Till förmån för motionärernas förslag talade enligt utskottets mening avgörande skäl dels ur ordningssynpunkt, dels ur synpunkten av nykterhetens välförstådda intressen. Begränsningen i försändningsrätten hade nämligen ingalunda föranlett, att bolagens försäljning begränsats till kommun eller kommuner, där bolag erhållit rätt till utminutering. Köpare inom andra kommuner hade i stället, antingen vid personliga besök i orten, där utminuteringsstället vore beläget, därifrån fört med sig eller genom ditsänt ombud låtit hemtaga spritdrycker, eller ock genom anlitande av ombud på nyssnämnda ort fått drycker sig tillsända. Med nyssnämnda anskaffningssätt voro emellertid avsevärda olägenheter förbundna. Resorna vållade dels betydlig tidsspillan, dels kostnader, som voro många

gånger större än varornas försändning skulle hava betingat. I järnvägskupé medförda spritdrycker vållade på sina håll medresande och tågpersonal allvarliga obehag. I fall då ombud anlitades, kunde icke någon effektiv kontroll åstadkommas däröver, att förbudet mot anskaffande av rusdrycker mot ersättning efterlevdes, och sannolikt överträddes detta förbud i icke ringa utsträckning. Utskottet tillstyrkte därför bifall i princip till motionen, och erinrade, att densamma icke i någon mån berörde förbudet mot postbefordran av spritdrycker. Upprätthållandet av sagda förbud fann utskottet av olika skäl välbetänkt. Vid betänkandet var fogat en reservation, i vilken yrkades avslag å motionen. I denna reservation anfördes, bland annat, att erfarenheterna från många håll, särskilt i Norrland, hade bekräftat, att inskränkning i försändningsrätten verkade till nykterhetens fromma. Försändningsförbudet verkade kraftigare i bygder med långa avstånd mellan bolagen. Det låge i sakens natur, att genom bifall till motionen de många, som på grund av försändningsförbudet avhållits från att uttaga hela den kvantitet, vartill de varit berättigade, om varan genom bolagets försorg försändes, i de allra flesta fall skulle begagna denna rätt helt och fullt. Därtill komme ock, att många av dem, som avstått från uttagandet av motbok till följd av de besvär försändningsförbudet orsakade, skulle begagna sig av de underlättade möjligheterna att åtkomma spritdrycker. Ett bifall till motionen skulle därför väsentligt öka den redan nu oerhört stora förbrukningen av spritdrycker. Med noggrann tillämpning av kontrollen över ombud skulle de av utskottet påpekade olägenheterna utan tvivel kunna övervinnas.

Vid behandlingen inom kamrarna avslog andra kammaren utskottets förslag och motionen med 87 röster mot 74 efter en längre debatt, varefter första kammaren utan debatt och votering fattade samma beslut.

3. Kontrollområdesfrågan.

En av grundvalarna för den individuella utminuteringskontrollen är, att en person ej må verkställa inköp av rusdrycker hos mer än ett bolag. Detta syfte kan vinnas *antingen* därigenom, att samtliga personer, som äro boende inom ett visst område, äro hänvisade att allenast köpa rusdrycker hos ett och samma bolag, som utövar kontrollen i nykterhetsavseende — försäljningsområdet och kontrollområdet sammanfalla således — *eller* ock därigenom, att samtliga personer, som äro boende inom ett område, måste för att köpa hos annat bolag än det, till vilket de äro hänförda i kontrollavseende, av sistnämnda bolag underkastas granskning i avseende å behörigheten att inköpa rusdrycker — särskilda försäljningsområden finnas icke. Det förstnämnda förfaringssättet vann tillämpning genom den ändring av rusdrycksförsäljningsförordningen, som åvägabragtes vid 1915 års riksdag och som för första gången i vårt land förverkligade den obligatoriska individuella utminuteringskontrollen. Kontrollområden, som därjämte voro försäljningsområden, funnos sålunda till 1918 års utgång. Det sistnämnda förfaringssättet åter har vunnit tillämpning i rusdrycksförsäljningsförordningen, enligt vilken ju en köpare av rusdrycker kan välja vilket bolag som helst inom landet för att där verkställa inköp av dylika drycker; härvid är emellertid det bolag, hos vilket han verkställer inköpet, därest bolaget icke är att anse såsom hans hemortsbolag, skyldigt att hos hemortsbolaget efterhöra, huruvida i avseende å köparen veterligen hinder förefinnes för utminutering enligt vad i 33 och 34 §§ av sagda förordning stadgas.

Till stöd för den i rusdrycksförsäljningsförordningen föreskrivna formen för

reglerandet av köparnas inköpsrätt i ovanberörda avseende anförde nykterhetskommittén följande:

»För att förhindra, att en person köper från mer än ett bolag, har det föreslagits, att landet skulle uppdelas i olika försäljningsområden, att i vart och ett av dessa blott ett bolag skulle äga att försälja, och att de inom området bosatta skulle få köpa allenast hos detta bolag. En dylik uppdelning komme emellertid otvivelaktigt att visa sig vara förenad med åtskilliga svårigheter, enär bolagen redan nu äro och måhända även framdeles i ännu högre grad bliva ojämnt fördelade över landet. Med hänsyn till nybildade eller upphörda bolag bleve också omregleringen av försäljningsområdena ofta påkallad.

Det torde emellertid vara möjligt att på en annan väg förhindra verkställande av inköp på mer än ett ställe. Om nämligen bolagen åläggas att ifråga om varje köpare konstatera, om han är kund hos annat bolag, behöver man icke binda den konsumerande allmänheten vid visst på förhand givet bolag, utan kan härutinnan medgiva den valfrihet.»

Vid 1920 års riksdag väcktes i bägge kamrarna motioner, nr 118 i första kammaren och nr 239 i andra kammaren, uti vilka yrkades, att när en person anmälde sig som köpare hos annat än sitt hemortsbolag, upplysningar skulle inhämtas hos hemortsbolaget icke allenast såsom nu, huruvida hinder förefunnes för utminutering till honom enligt vad i 33 och 34 §§ stadgades, utan även vilka inskränkningar gällde i avseende å utminuteringen för personer, som köpte hos hemortsbolaget. Det bolag, hos vilket en person gjort anmälan om inköp av rusdrycker, skulle för personen i fråga tillämpa de inskränkningar, som skulle hava gällt, därest han hos hemortsbolaget verkställt inköpet. Till stöd för sitt förslag erinrade motionärerna, att flera bolag för detaljhandel med rusdrycker vidtagit åtskilliga inskränkningar, bland annat i fråga om den maximikvantitet, som må till varje köpare utminuteras. Man hade på flera håll sökt kringgå dessa inskränkningar genom att hos annat bolag än sitt hemortsbolag begära att få inköpa rusdrycker, synbarligen emedan detta andra bolag icke beslutat motsvarande inskränkningar. På ett eller annat håll hade härigenom en osund konkurrens uppstått mellan närliggande bolag. Till förhindrande av en dylik konkurrens borde i ordningens och nykterhetens intresse erforderliga ändringar vidtagas i rusdrycksförsäljningsförordningen.

I anledning av motionerna infordrades från kontrollstyrelsen i vederbörlig ordning utlåtande i ärendet, och anhöll utskottet, att styrelsen därvid måtte föreslå sådana ändringar, vilka kunde vara ägnade att förebygga missbruk av den art, som i motionerna omnämndes, utan att verka inskränkning av inköpsrätten i sådana fall, där dylik inskränkning icke syntes skälig, enär fullt lojala skäl förelåge för att annat försäljningsbolag än hemortsbolaget anlitades.

I anledning härav avgav kontrollstyrelsen ett utlåtande jämte förslag till ändrad lydelse av 42 och 43 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen, vilket utlåtande jämte förslag är fogat som bilaga till detta utlåtande.[1]

Såsom framgår av kontrollstyrelsens förslag, skulle det yttrande, som inhämtas från hemortsbolaget, innefatta icke blott, såsom nu, huruvida jämlikt 33 eller 34 § hinder förefunnes för utfärdande av motbok för sökanden, utan även huruvida eljest enligt hemortsbolagets mening sådant hinder förelåge. Yttrandet skulle även, där hinder ej ägde rum, innehålla, huruvida och i så fall vilka inskränkande bestämmelser i fråga om inköpsrätten ansåges vara av behovet på-

[1] Se bilaga vid bevillningsutskottets utlåtande 1920 nr 42.

kallade. Vidare skulle det bolag, hos vilket begäran om motbok framställts, åläggas att, därest hemortsbolaget avstyrkt utlämnande av motbok eller ansett inskränkande bestämmelser av nyssberörda art erforderliga, iakttaga vad hemortsbolaget sålunda uttalat, dock med rätt för sökanden att hos kontrollstyrelsen överklaga sådan åtgärd.

Det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget avsåg motsvarande ändringar jämväl av 43 § i rusdrycksförsäljningsförordningen.

Bevillningsutskottet fann det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget knappast stå i god överensstämmelse med den självständiga ställning beträffande den individuella inköpsrätten, som bolagen enligt rusdrycksförsäljningsförordningen intoge. Bevillningsutskottet framhöll, att, då ett bolag enligt 30 § jämväl ägde taga hänsyn till, huruvida bolaget eljest funne utminutering till sökanden kunna äga rum, bolaget vid denna fria prövningsrätt icke syntes vara bundet av någon annan i författningen given föreskrift än vad 63 § stadgar om ifrågavarande lagstiftnings allmänna syfte. I betraktande av sagda vidsträckta befogenhet syntes det utskottet angeläget, att denna ansvarsfulla prövningsrätt finge utövas av varje bolag på dess eget ansvar.

Med den granskning, som utskottet företagit av kontrollstyrelsens ändringsförslag, hade utskottet icke blivit övertygat om att de av utskottet uppställda kraven blivit fullt tillgodosedda för sådana fall, där av fullt lojala skäl annat försäljningsbolag än hemortsbolaget anlitades. Ett fullt lojalt tillämpande av gällande bestämmelser skulle sålunda föreligga, då en person, vilken vore bosatt utom bolagskommunen, önskade erhålla inköpsrätt hos annat bolag än hemortsbolaget. En sådan person hade nämligen icke haft möjlighet att utöva inverkan på den kommuns beslut i hithörande frågor, i vilken hemortsbolaget vore beläget; den som sökt inköpsrätt borde därför få tillfälle att tillgodonjuta denna rätt i det omfång, lagstiftningen medgåve, i den mån det bolag, han vore i tillfälle att anlita, ansåge sig kunna tillåta det.

Då utskottet ställde sig avvisande till motionerna ävensom till det förslag, som i deras syfte av kontrollstyrelsen uppgjorts, ville utskottet emellertid icke underlåta att även för sin del betona, att de gällande bestämmelserna på ifrågavarande område kunde lämna tillfälle till missbruk, vilket försvårade den individuella kontrollen. I sådant hänseende hade inom utskottet framhållits, att med rusdryckslagstiftningens mening icke överensstämde, om en person, bosatt i en kommun, vars försäljningsbolag funnit anledning för honom föreskriva särskilda inskränkningar i inköpsrätten, sökte undandraga sig dessa genom att begära inköpsrätt hos annat bolag. Enär emellertid det bolag, hos vilket inköpsrätt begärdes, författningsenligt skulle inhämta utlåtande av hemortsbolaget, vore det att förvänta, att det förra bolaget, där individuella skäl till inskränkande av inköpsrätten påvisades, icke underläte att härtill taga hänsyn.

Till utskottets avstyrkande utlåtande var fogad en reservation, vari yrkades bifall till det av kontrollstyrelsen framställda förslaget. Vid behandlingen i kamrarna av utskottets utlåtande bifölls detsamma utan votering. Yrkande på bifall till reservationen framställdes icke och upplystes vid debatten i kamrarna, att anledningen härtill vore att talmännen skulle komma att vägra att framställa proposition till det i reservationen gjorda yrkandet, emedan sagda yrkande ansåges gå utom motionens ram.

Motivering till kontrollstyrelsens förslag.

Den kommunala bestämmanderättens innebörd.

De i det föregående berörda tre särskilda spörsmålen stå i ett mer eller mindre direkt samband med frågan om den bestämmanderätt beträffande inrättande av detaljhandel med rusdrycker, som gällande lagstiftning i betydande omfattning inrymmer åt kommunerna. Denna bestämmanderätt är emellertid till sin natur allenast en vetorätt, d. v. s. en rätt att med bindande verkan avvisa förslag om inrättande av detaljhandel med rusdrycker eller att med bindande verkan besluta om inskränkningar i utövande av detaljhandeln, då fråga om dess inrättande föreligger. Den kommunala bestämmanderätten innebär däremot icke någon rätt att med bindande verkan besluta om inrättande av detaljhandel eller om detaljhandelsrörelsens omfattning; enligt rusdrycksförsäljningsförordningen är länsstyrelsen tillförsäkrad rätt ej mindre att avslå av en kommun tillstyrkt förslag om inrättande av detaljhandel än även att föreskriva ytterligare inskränkningar utöver de av en kommun föreslagna.

Enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning förefinnes emellertid för varje kommun en möjlighet att få rätt till detaljhandel upplåten inom sitt område och det är fastmer uti denna möjlighet men icke så mycket i den kommunala bestämmanderätten, som en begränsning av bolagens antal skulle utgöra en inskränkning.

Ett upphävande av försändningsförbudet berör även på visst sätt den kommunala bestämmanderätten. Såsom inhämtas av den föregående historiken har hänsynen till denna bestämmanderätt varit ett av de motiv, som påkallat försändningsförbudets införande i lagstiftningen. Härvid synes man särskilt hava tänkt sig det fall, att en kommun till förebyggande i största möjliga grad av rusdrycksförbrukningens följder avskaffar försäljning inom sitt område, men ändå icke kan förhindra, att försäljning i nästan samma omfattning som förut äger rum till de inom kommunen boende från en i annan kommun befintlig försäljare; försändningen har i detta fall varit det medel, med vilket de åsyftade verkningarna av det kommunala försäljningsförbudet omintetgjorts och den inom den torrlagda kommunen befintliga transportanstalten har genom försändningen blivit ett utlämningsställe för rusdryckerna. Gent emot detta tänkta fall, som väl i verkligheten någon gång har sin motsvarighet, må emellertid framhållas, att det stora flertalet av Sveriges kommuner icke nu hava eller tidigare hava haft rusdrycksförsäljning inrättad inom sitt område, och sålunda icke kunna sägas hava avskaffat dylik handel inom sitt område. Med hänsyn härtill kan det med visst fog göras gällande, att det stora flertalet kommuner icke hava tagit någon direkt ståndpunkt gent emot rusdrycksförsäljningen på sådant sätt, att de kunna anses hysa den uppfattningen, att försändning av rusdrycker till deras område av nykterhetshänsyn icke borde ifrågakomma.

I realiteten torde därför det nu gällande försändningsförbudet endast i ringa grad utgöra ett skydd för den kommunala bestämmanderätten i avseende å rusdryckshandeln. På flera håll torde det hava uppfattats såsom en mycket kännbar, men ingalunda oöverstiglig inskränkning i möjligheten för köpare inom kommuner, där rusdryckshandel ej finnes, att förskaffa sig rusdrycker. På några håll har försändningsförbudet rent av framkallat en sådan reaktion, att förslag om inrättande av bolag tillstyrkts (t. ex. Ludvika och Boden).

I detta sammanhang torde böra framhållas, att den kommunerna tillerkända bestämmanderätten i avseende å detaljhandeln med rusdrycker allenast innebär rätt att förhindra inrättande av dylik detaljhandel, men ingalunda innebär rätt att för-

bjuda försäljningen till samtliga inom vederbörande kommun boende personer. Den kommunala vetorätten innebär sålunda icke någon rätt att åstadkomma kommunala förbud. Försändningsförbudet torde icke få anses såsom uttryck för ett partiellt kommunalt försäljningsförbud utan har, såsom ovan framhållits, tillkommit för att förhindra, att den kommunala vetorätten göres illusorisk.

Jämväl frågan om kontrollområdesformens omfattning har ett visst samband med den kommunala bestämmanderätten. Därest nämligen en kommun, där försäljning finnes inrättad, i nykterhetens intresse finner erforderligt besluta om inskränkningar av vida mera restriktiv natur än en annan närbelägen kommun, där likaledes försäljning finnes, kan, därest valet av bolag står fritt för köparen, den åsyftade verkan av den förstnämnda kommunens restriktiva åtgärder i större eller mindre grad upphävas därigenom, att köparna från den förstnämnda kommunen söka sig över till bolaget hos den sistnämnda kommunen. Någon större räckvidd torde dylika överflyttningar från hemortsbolag till annat bolag ännu icke hava haft, både därför, att köparna av rusdrycker hittills synes hava hyst den uppfattningen, att bestämmelsen om försäljningsområdena, sådana de funnos före år 1919, fortfarande gäller, och därför, att försändningsförbudet förhindrat köpare att vända sig till mera avlägset liggande bolag.

Med hänsyn därtill att den kommunala bestämmanderätten i fråga om rusdryckshandeln är en av hörnpelarna i den svenska rusdryckslagstiftningen, synes man, vid utarbetande av ett förslag till ändringar av rusdrycksförsäljningsförordningen i syfte att begränsa bolagens antal, modifiera försäljningsförbudet och reglera kontrollområdesformen, böra såvitt möjligt undvika att i realiteten på något sätt rubba kommunernas hävdvunna ställning gent emot detaljhandeln med rusdrycker. Samtidigt torde också, med hänsyn till önskvärdheten av att för det närvarande åstadkomma så små rubbningar som möjligt i gällande lagstiftning, ändringsförslagen böra vara så beskaffade, att de icke föranleda mera vidlyftiga omarbetningar.

Kontrollstyrelsen övergår härefter till att yttra sig beträffande vart och ett av de till behandling föreliggande spörsmålen.

Begränsningen av bolagens antal.

Den vid flera riksdagar väckta frågan om begränsning av bolagens antal är i främsta rummet en fråga av administrativ och ekonomisk räckvidd, men den har jämväl stor betydelse ur nykterhetssynpunkt. Det torde vara överflödigt att erinra därom, att förvaltningskostnaderna vid ett mindre företag alltid bliva proportionsvis större än samma kostnader vid ett större företag. Enligt en inom styrelsen gjord beräkning uppgingo förvaltningskostnaderna för 32 mindre bolag i Skåne — samtliga nybildade år 1918 — under år 1919 till cirka 121,100 kronor, under det att deras sammanlagda behållna vinst allenast utgjorde cirka 47,500 kronor. Till jämförelse härmed kan nämnas, att förvaltningsomkostnaderna för de sju största Skånebolagen år 1919 uppgingo till sammanlagt 1,204,000 kronor, men den sammanlagda vinsten till 2,372,000 kronor. Kontrollstyrelsens erfarenhet av bolagens förvaltning giver också vid handen, att i regel de mindre bolagen i administrationshänseende icke äro så väl ordnade som de större bolagen. Dessa senare bolag kunna nämligen genom de högre löner, de kunna lämna, knyta till sig en mera skicklig och lämplig personal än de mindre bolagen. Ej sällan få sistnämnda bolag anlita personer, som jämväl utöva annan verksamhet, och, då rusdrycksförsäljningen kräver en hög

grad av specialisering, är det givet, att skötseln av försäljningen ofta kan lämna åtskilligt övrigt att önska. Särskilt med hänsyn till utövandet av den individuella utminuteringskontrollen ställas höga anspråk på bolagens personal. I den mån, som antalet bolag är stort, bliva svårigheterna stora för att icke säga oöverstigliga att förse bolagen med lämpliga personer i ledareställning Det är på denna punkt, som begränsningen av bolagens antal har betydelse ur nykterhetssynpunkt. Då den gällande lagstiftningens syfte, angivet i 63 §, allenast kan förverkligas genom en riktig tillämpning av rusdrycksförsäljningsförordningen, ligger det den största vikt uppå, att försäljningsorganisationen erhåller en sådan utformning, att den riktiga tillämpningen möjliggöres. Detta kan icke äga rum, därest bolag skola få bildas å orter, där både omsättningen är så liten, att en tillfredsställande organisation ej kan skapas, och sakkunniga och för uppdraget intresserade personer icke stå att uppbringa. Däremot har erfarenheten visat, att de större bolagen i regel kunna åstadkomma en tillfredsställande organisation för realiserandet av syftet med gällande lagstiftning, och de större bolagen lämna långt mindre rum för anmärkningar i fråga om utminuteringskontrollens handhavande än de smärre bolagen.

För kontrollstyrelsen, som på grund av sin ämbetsverksamhet haft tillfälle att på nära håll följa bolagens verksamhet, framstår det som ett synnerligt viktigt önskemål, att bolagens antal kraftigt begränsas. Tyvärr hava dessa synpunkter icke vunnit beaktande vid den behandling av frågan, som förekommit inför riksdagen. Med hänsyn därtill, att det är av högsta vikt att åtminstone någon begränsning kommer till stånd, som kan vara ägnad att förekomma några av de mest framträdande olägenheterna, har kontrollstyrelsen ansett, att frågan ånyo bör föreläggas riksdagen genom ett förslag, innebärande en modifikation av det förslag, som genom proposition förelades 1918 års riksdag.

Enligt sistnämnda förslag skulle, såsom tidigare nämnts, antalet bolag hava blivit högst 94. Enligt det av bevillningsutskottet vid 1918, 1919 och 1920 års riksdagar förordade förslaget skulle antalet bolag hava blivit 152. En tablå huru antalet bolag enligt det ena och det andra av dessa förslag skulle fördela sig på olika län bifogas detta utlåtande. Anledningen till det väsentligt skiljaktiga resultatet av dessa förslag är den, att enligt det kungliga förslaget den relativa begränsningssiffran (ett bolag på varje påbörjat femtiotusental invånare) inskränktes genom en absolut begränsningssiffra (högst samma antal som vid 1918 års utgång), under det att enligt bevillningsutskottets förslag dels den absoluta begränsningssiffran upphäver verkan av den relativa i de län, där antalet bolag år 1918 var större än folkmängdssiffran medgav, dels någon absolut begränsning icke finnes i län, där antalet bolag 1918 var mindre än vad folkmängdssiffran gav anledning till. Kontrollstyrelsen har i sitt den 30 mars 1920 dagtecknade utlåtande till bevillningsutskottet givit uttryck åt den meningen, att bevillningsutskottets förslag vore mindre tillfredsställande, och styrelsen har ej funnit skäl frångå denna mening.

Det synes emellertid som om en medellinje mellan det kungliga förslaget 1918 och bevillningsutskottets förslag skulle vara tänkbar. Om man nämligen å ena sidan anser sig böra lämna orubbade de bolag, som finnas å orter, där sedan en lång följd av år bolag funnits, men vill avskaffa från och med år 1919 nytillkomna bolag, synes man å andra sidan icke böra öppna möjlighet för att i län, där tidigare bolag icke funnits till det antal, den relativa begränsningssiffran medger, nya bolag få inrättas.

I överensstämmelse med denna tankegång skulle till det vid 1918 års riksdag framlagda förslaget till begränsning knytas det medgivandet, att, oaktat den föreskrivna begränsningen, bolag skulle få inrättas *å orter,* där under år 1918 bolag utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. I enlighet med detta förslag, som kontrollstyrelsen inarbetat i 17 § 5 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, skulle antalet bolag bliva högst 126.

Filialutminutering.

I samband med att möjligheten att bilda nya bolag sålunda i viss omfattning begränsas, torde emellertid de kommuner, som önska, att utminutering anordnas inom deras område, böra erhålla möjlighet att få utminuteringsställe inrättat såsom filial från inom annan kommun verksamt bolag. Begränsningen av bolagens antal komme genom en sådan utvidgning av filialförsäljningsinstitutet enligt 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen att i realiteten innebära en organisationsreform men däremot icke någon förändring i kommunernas nuvarande möjlighet att få rusdrycksförsäljning till stånd inom sitt område. Den ifrågasatta förändringen innebär, att vad som nu gäller i fråga om rätt för bolag å annan ort att inrätta utskänkning skulle utsträckas att gälla även utminutering.

Det vid 1920 års riksdag framställda och av bevillningsutskottet tillstyrkta förslaget, att jämväl filialutminutering skulle få inrättas, rönte, såsom i historiken framhållits, i andra kammaren motstånd och avslogs med 69 röster mot 65. Det framhölls härvid av en talare, att införandet av en rätt för bolag att inrätta utminutering i grannkommun, naturligtvis med denna kommuns medgivande, innebure, att man toge med ena handen vad man givit med den andra. Enligt kontrollstyrelsens mening ligger till grund för detta omdöme en oriktig uppfattning av vad man vill nå med den kombinerade ändringen av 17 och 18 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen. Syftet med sagda ändringar är såsom förut angivits att åvägabringa en bättre organisation av ledningen för rusdrycksförsäljningsbolagen genom att göra en del bolagsstyrelser överflödiga. De med denna förändring vunna fördelarna skulle kunna nås utan att inskränka den möjlighet, som kommunerna nu hava att åstadkomma inrättande av försäljningsställen. Därest man vid en begränsning av bolagens antal emellertid allenast skulle åsyfta en minskning av antalet försäljningsställen, då innebär det ovan citerade uttalandet av en talare i andra kammaren i viss mån en riktig karaktäristik av en samtidig begränsning av bolagens antal och medgivande av rätt till filialutminutering. Kontrollstyrelsen håller emellertid före, att åtminstone för det närvarande någon möjlighet att genomföra en begränsning av bolagen allenast för att minska försäljningsställenas antal icke finnes. Det torde också vara tillräckligt vunnet ur nykterhetssynpunkt, därest antalet bolagsstyrelser nedbringas, särskilt som vinsten ur sagda synpunkt med avskaffandet av ett begränsat antal försäljningsställen synes vara ganska problematisk. Under det nuvarande systemet med individuell utminuteringskontroll och begränsad inköpskvantitet torde nämligen ett något större eller något mindre antal ställen allenast i mycket ringa grad kunna påverka konsumtionen.

Under behandlingen i riksdagen av förslaget om medgivande av inrättande av filialutminutering uttalades önskvärdheten av att möjlighet att anordna filialförsäljning måtte kunna säkerställas. Det anmärktes också såsom en brist i det för riksdagen framlagda förslaget, att någon visshet icke förefanns om att bolag komme att inom en kommun öppna filialaffär. Frånvaron av en dylik visshet anfördes

rent av såsom ett skäl mot begränsningen av bolagens antal. I sitt den 30 mars 1920 till bevillningsutskottet avgivna utlåtande i ämnet framhöll kontrollstyrelsen bland annat, att det icke kunde, utan en omläggning av grunderna för rusdrycks-lagstiftningen, lämnas en absolut garanti för att rusdrycksförsäljning i en kommun alltid komme att inrättas. Initiativet till anordnande av detaljhandel vore förlagt hos ett för detta ändamål särskilt bildat bolag, och om intet bolag vore villigt att söka rättighet till försäljning, kunde sådan försäljning ej komma till stånd. Villigheten hos ett bolag att övertaga försäljningen kunde först antagas föreligga, när ett behov av rusdryckförsäljning framträtt inom en kommun och försäljningen kunde antagas bliva så omfattande, att den ekonomiskt lönade sig. Skulle däremot försäljningen bliva av så ringa omfattning, att upprätthållande av försäljningsställe i en kommun bleve förenat med ekonomisk förlust, syntes det kontrollstyrelsen vara obilligt, om ett bolag skulle kunna tvingas att därstädes öppna filialförsäljning.

Med hänsyn till vad sålunda anförts kan kontrollstyrelsen icke finna det vara befogat att skapa särskilda garantier för att inrättandet av filialförsäljning säkerställes.

Ändring av försändningsförbudet.

Enligt den erfarenhet, kontrollstyrelsen vunnit av det nu gällande försändningsförbudet, medför det icke åsyftat gagn och föranleder ej sällan ur nykterhetssynpunkt beklagliga olägenheter. Styrelsen kan vitsorda, att den skildring, bevillningsutskottet lämnat av dessa olägenheter och som ovan (sid. 6—7) återgivits, i stort sett är med de verkliga förhållandena överensstämmande. Särskilt i Norrland synas olägenheterna av försändningsförbudet framträda. De norrländska bolagen hava också uttalat sig för upphävande av ifrågavarande förbud, såsom inhämtas av bilagda utdrag av protokoll fört vid sammanträde i Sundsvall med norra Sveriges brännvinsförsäljningsförening den 30 och 31 augusti 1920.

Särskilt i ett avseende medför försändningsförbudet olägenheter vid utminuteringen. Detta är i fråga om svårigheten att erhålla tillräcklig kontroll över de vid inköp använda ombuden. Enligt rusdrycksförsäljningsförordningen är det förbjudet att yrkesmässigt eller eljest mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker. Upprätthållandet av denna bestämmelse är av stor betydelse, enär man därigenom skulle kunna undertrycka de tendenser till langning, som sedan gammalt varit inrotade i vissa delar av landet. Bestämmelsen ifråga torde emellertid vara omöjlig att upprätthålla, när såsom nu alla spritdrycker skola å försäljningsstället avhämtas. Bolag, vilka hava den största delen av sin kundkrets boende utom bolagskommun, kunna givetvis icke i den omfattning, som önskvärt är, granska de många ombud, som infinna sig å försäljningsstället för att verkställa inköpen för sina huvudmän. En vägran från bolagets sida att expediera ombud, som företräda ett större antal motboksinnehavare, kan svårligen upprätthållas. Det låter sig nämligen väl tänkas, att ett ombud för ett ringa antal kunder kan vara langare, men ett ombud för ett större antal kan vara fullt lojal. Gränsen mellan berättigat och oberättigat ombudsskap kan därför ej dragas vid ett visst antal motböcker. Någon säker slutsats, att oberättigat ombudsskap föreligger, kan ej heller grundas därpå, att en person *ofta* uppträder som ombud; på grund av olika anledningar kan en person hava åtagit sig ombudsskap, enär han är i tillfälle att ofta besöka den ort, där bolaget är beläget. Den enda utvägen för ett bolag att avgöra, om oberättigat ombudsskap föreligger är att noggrant aktgiva på de personer, som

uppträda som ombud. Men även i detta hänseende möta stora svårigheter därför, att landsbygdsbefolkningens inköp vanligen förläggas till vissa dagar i veckan, särskilt lördagarna; på grund av den stora tillströmningen är då vanligen en tillräckligt uttömmande granskning av ombuden omöjlig.

Skall därför den individuella utminuteringskontrollens syfte bliva tillgodosett i högre grad än nu är möjligt på grund av det florerande ombudsmannaskapet, torde modifikationer böra genomföras i fråga om nu bestående försändningsförbud, så att bolagen i viss utsträckning och under vissa villkor äga rätt att försända spritdrycker. Att bolagen tillerkännes en dylik rätt synes vara desto mera befogat som enskilda personer äga försända rusdrycker i den omfattning, de för gott finna.

Kontrollstyrelsen kan för sin del icke tillstyrka ett obetingat upphävande av försändningsförbudet. Enligt kontrollstyrelsens mening bör dylikt förbud finnas i avseende å köparna inom sådan kommun, där stadsfullmäktige respektive kommunalstämma eller kommunalfullmäktige beslutat, att till köpare inom kommunen försändning av rusdrycker ej må äga rum.

Kontrollstyrelsen vill också framhålla, att en ändring av försändningsförbudet ingalunda får anses medföra någon skyldighet för ett bolag att verkställa försändning. Det bör stå bolagen fullkomligt fritt att bestämma sig för att icke utföra försändningar.

Skulle emellertid ett bolag finna sig böra besluta att utföra försändningar, bör detta få äga rum allenast under den förutsättningen att betryggande kontrollanordningar vidtagas i syfte att den person, som inköpt varan, också mottager densamma. Försändningen av spritdrycker torde nämligen vara förbunden med åtskilliga vanskligheter, som icke tillräckligt uppmärksammats vid frågans behandling inom bevillningsutskottet. Det gäller i främsta rummet att tillse, att sådana anordningar åvägabringas, att varan vid framkomsten till försändningsorten utkvitteras av köparen. Då väl det övervägande antalet försändelser komma att ske medelst järnväg eller fartyg, gäller det sålunda för vederbörande bolag att träffa särskilda avtal med befraktarna, att allenast den person, till vilken försändelsen är ställd, eller befullmäktigat ombud för denna må utkvittera försändelsen, ävensom att bolaget erhåller bevis att så skett. Vidtages icke en dylik åtgärd, kan den individuella utminuteringskontrollens krav på att bolaget skall veta, till vem det säljer, icke anses vara tillgodosett. Men det gäller också att tillse, att sådana garantier vinnas, att icke, såsom hittills, spritvaror i stora mängder tillgripas under järnvägs- eller båttransporterna. I detta avseende torde särskilt plomberat emballage vara erforderligt, men även andra mera omfattande åtgärder kunna bliva påkallade.

Därest en ändring av försändningsförbudet i den riktning, kontrollstyrelsen här ovan angivit, varder genomfört, torde det vara den praktiska erfarenheten förbehållet att utröna på vad sätt kontrollanordningarna till ernående av syftet skola ytterligare utformas. Genom av kontrollstyrelsen meddelade direktiv kunna givetvis vissa minimifordringar i avseende å kontrollen åstadkommas.

Kontrollstyrelsen tillåter sig slutligen framhålla, att genom det av styrelsen framställda förslaget icke åstadkommes någon ändring i det gällande förbudet mot försändning av spritdrycker genom allmänna posten. Jämväl må erinras, att de genom försändningen uppkommande kostnaderna, enligt vad i 45 § 1 mom. av rusdrycksförsäljningsförordningen stadgas, helt och hållet skola gäldas av köparen.

Frågan om kontrollområdesformen.

Därest en ändring av försändningsförbudet i den riktning, kontrollstyrelsen här ovan föreslagit, kommer att genomföras, är det oundgängligen nödvändigt att såsom förut visats vidtaga en även ur andra synpunkter påkallad ändring ifråga om de bestämmelser, som nu gälla beträffande en köpares flyttning från ett bolag till annat.

Den mest radikala utvägen vore att återgå till den form för kontrollområden, som var i tillämpning till och med år 1918; kontrollområdena skulle samtidigt bliva försäljningsområden. Då emellertid kontrollstyrelsen efter noggrant övervägande icke valt denna väg, beror det bland annat därpå, att den skulle föranleda betydande ändringar av hithörande bestämmelser i rusdrycksförsäljningsförordningen.

En annan väg, som påkallar allenast mindre ändringar, är den, som angives i kontrollstyrelsens med utlåtandet den 28 april 1920 till bevillningsutskottet överlämnade förslag till ändrad lydelse av 42 och 43 §§ i rusdrycksförsäljningsförordningen.

Enligt sagda förslag skulle, därest köpare hos annat bolag än hemortsbolag framställt begäran om motbok, sagda bolag i avseende å utställande av motbok eller inskränkande bestämmelser i fråga om inköpsrätten iakttaga vad hemortsbolaget angivit; skulle emellertid köparen vara missnöjd härmed, ägde han anföra besvär hos kontrollstyrelsen. Beträffande den närmare innebörden av förslaget tillåter sig styrelsen hänvisa till sitt härhos fogade utlåtande den 28 april 1920.[1] Någon ytterligare motivering för förslaget ifråga torde icke vara erforderlig.

Övriga ändringar.

I de inom kontrollstyrelsen utarbetade förslagen till ändringar av 17 och 18 §§ av rusdrycksförsäljningsförordningen hava några smärre jämkningar och ändringar vidtagits. Kontrollstyrelsen har sålunda upptagit i 17 § 3 mom. och 5 mom. första punkten det av 1920 års bevillningsutskott förordade förtydligandet av innebörden av kommunalmyndighets avstyrkande av rätt till detaljhandel. I 18 § har styrelsen föreslagit en ändring av den tid, inom vilken ansökan om rättighet skall vara inlämnad. Hittills har ansökan om filialutskänkning skolat vara ingiven samtidigt med ansökan om upplåtande av rätt till bolag, d. v. s. före mars månads utgång året innan utskänkningen skall påbörjas. Då emellertid fråga om rätt till filialutskänkning, respektive filialutminutering är av betydligt mindre omfattning än fråga om upplåtande av detaljhandel till bolag och sålunda kräver en mindre tidsfrist samt då det synes rimligt, att ansökan om rätt till filialförsäljning kan ingivas vid en tidpunkt, då i allmänhet klarhet vunnits beträffande vilka bolag få rätt till sig upplåten, torde ansökningstiden för inrättandet av filialförsäljning lämpligen kunna förkortas.

Angående ikraftträdandet m. m.

Önskvärt är, att de bestämmelser, kontrollstyrelsen härovan förordat, snarast möjligt träda i kraft. Under loppet av nästa år komma oktrojansökningar för det stora flertalet bolag att ingivas och behandlas. Ansökningarna skola ingivas före mars månads utgång 1921 och kunna göras till föremål för vederbörlig prövning redan under april och maj månader. Det kan sålunda inträffa, att ansökningar skulle kunna beviljas måhända redan innan riksdagen hunnit fatta beslut i anledning av en eventuell proposition i ämnet. Med hänsyn härtill torde det vara erforderligt, att åtgärder vidtagas i syfte att behandlingen av oktrojansökningarna uppskjutes till dess riksdagens eventuella beslut föreligger. Skulle Kungl. Maj:t därför finna skäl att

[1] Se bilaga vid bevillningsutskottets utlåtande 1920 nr 42.

förelägga riksdagen de förslag, kontrollstyrelsen härmed överlämnar, torde, i likhet med vad som skedde år 1918, genom cirkulärskrivelse länsstyrelsernas uppmärksamhet fästas därå, att, då proposition om viss inskränkning i rusdrycksförsäljningsbolagens antal kommer att föreläggas riksdagen, frågor om upplåtande till bolag av rättigheter till detaljhandel med rusdrycker lämpligen böra upptagas till behandling först efter den 1 juni 1921. Vid sistnämnda tidpunkt har riksdagens beslut i ärendet beräknats föreligga, och har styrelsen med hänsyn härtill föreslagit, att förordningen om de föreslagna ändringarna skall träda i kraft den 1 juni 1921.

På grund av vad här ovan anförts får kontrollstyrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition till 1921 års riksdag förelägga riksdagens prövning härhos fogade förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 3 och 5 mom., 18, 42 och 43 §§ samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker.

Stockholm den 23 december 1920.

Underdånigst:

FREDRIK ZETHELIUS.

G. B. LAGERGREN. EINAR J:SON THULIN.

Ernst P:son Pehrzander.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 17 § 3 och 5 mom., 18, 42 och 43 §§ samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas, att 17 § 3 och 5 mom., 18, 42 och 43 §§ samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skall erhålla följande ändrade lydelse.

17 §.

— —

3. Över ansökning, som rätteligen skett, skall Konungens befallningshavande omedelbart efter ansökningstidens utgång inhämta utlåtanden, i Stockholm av stadsfullmäktige och i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt å landet av kommunalnämnd och kommunalstämma. Dessa utlåtanden böra innehålla, huruvida och i vilken utsträckning rätt till detaljhandel anses böra medgivas, uppgift å det antal försäljningsställen, som bör få anordnas, dels för utminutering och dels för utskänkning av spritdrycker, vin och öl, ävensom förslag till de inskränkningar med hänsyn till försäljningsställenas förläggning och rörelsens bedrivande, som anses nödiga. Hava ansökningar inkommit från flera bolag, skall, om upplåtande av rätt till detaljhandel tillstyrkes, visst bolag förordas till erhållande av den sökta rättigheten.

— —

5. Hava stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom den kommun, där försäljning är avsedd att äga rum, avstyrkt upplåtande av rätt till detaljhandel, må Konungens befallningshavande icke meddela rättighet till sådan handel. Rätt till detaljhandel må icke inom något län upplåtas till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje påbörjat femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas, och icke till flere bolag än som under år 1918 inom länet utövat detaljhandel med brännvin; dock må sådan rätt kunna meddelas bolag å de orter, där under år 1918 bolag utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. Medgiver Konungens befallningshavande upplåtande av rätt till detaljhandel, må försäljningsställenas antal ej sättas högre än det av stadsfullmäktige eller kommunalstämman tillstyrkta. Konungens befallningshavande skall därjämte vid upplåtelsen föreskriva de inskränkningar med hänsyn till försäljningsställenas förläggning och rörelsens bedrivande, som blivit av stadsfullmäktige eller kommunalstämman föreslagna, såvida beslutet

om samma inskränkningar icke finnes stå i strid med allmän lag eller författning eller annorledes överskrida deras befogenhet, som fattat detsamma.

— —

18 §.

I kommun, där tillstånd till detaljhandel enligt 17 § ej meddelats, må rättighet till detaljhandel med rusdrycker kunna tilldelas inom annan kommun bildat bolag. Sådan rättighet må dock utövas endast om bolaget erhåller rätt till detaljhandel inom den kommun, där bolaget är bildat och så länge sistnämnda rättighet är gällande.

Ansökan om rättighet, varom nu är fråga, skall göras inom utgången av augusti månad året innan försäljningen är avsedd att taga sin början, och skall beträffande rättighetens upplåtande i övrigt lända till efterrättelse vad i 17 § stadgas.

42 §.

Om någon enligt 29 § anmäler sig för inköp av rusdrycker hos annat än sitt hemortsbolag, skall från hemortsbolaget inhämtas yttrande, huruvida enligt vad i 33 eller 34 § finnes stadgat eller eljest enligt bolagets mening förefinnes hinder för utfärdande av motbok. Anser hemortsbolaget hinder härför icke föreligga men väl inskränkande bestämmelser i fråga om inköpsrätten vara av behovet påkallade, skall bolaget i sitt yttrande jämväl uttala sig härom.

Har hemortsbolaget avstyrkt utlämnande av motbok eller ansett inskränkande bestämmelser i fråga om inköpsrätten erforderliga, skall vad hemortsbolaget sålunda uttalat iakttagas av det bolag, hos vilket begäran om motbok framställts; sökanden obetaget att jämlikt 19 § 10 mom. hos kontrollstyrelsen överklaga bolagets beslut.

Det bolag, hos vilket anhållan om motbok framställts, åligger att så snart ärendet avgjorts om utgången underrätta hemortsbolaget, som har att uti den i 41 § omförmälda förteckning införa fullständiga uppgifter härom. Erhåller hemortsbolaget sedermera kännedom om hinder för utminutering till någon, som enligt denna paragraf erhållit motbok hos annat bolag, skall hemortsbolaget därom ofördröjligen underrätta det bolag, som utfärdat motboken.

Därest bolag, hos vilket någon anmält sig för inköp av rusdrycker, prövar erforderligt att i avseende å honom inhämta upplysning, varom i denna paragraf sägs, hos annat bolag, som under något av de tre sista kalenderåren före det anmälan sker varit att anse som hans hemortsbolag, skall för sistnämnda bolag i fråga om upplysningars meddelande gälla vad i denna paragraf om hemortsbolag är stadgat.

43 §.

Då någon enligt 32 § med företeende av för honom hos annat bolag gällande motbok anmäler sig för inköp av rusdrycker, skall vad i 42 § stadgas i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Har motboken utfärdats av annat bolag än hemortsbolaget, skall jämväl det bolag, som utfärdat motboken, erhålla meddelande om den gjorda anmälan samt uttala sig, huruvida och i vilken utsträckning inköpsrätt bör beviljas, ävensom underrättas om ärendets utgång samt uti den i 41 § omnämnda förteckning införa stadgade uppgifter.

45 §.

— —

3. Rusdrycker må från utminuteringsställe till köpare försändas, därest betryggande kontrollanordningar vidtagas i syfte att varan ej av annan bekommes. Innan försändningen sker, skall köparens motbok hava företetts samt skriftlig rekvisition och betalning för varan erhållits.

Hava stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom en kommun beslutit, att till köpare inom kommunen försändning av rusdrycker ej må äga rum, vare dylik försändning förbjuden.

— —

Denna förordning träder i kraft den 1 juni 1921.

Bilaga A.

Förteckning över antalet försäljningsbolag samt deras förhållande till folkmängden länsvis dels åren 1917—1920, dels enligt Kungl. Maj:ts förslag vid 1918 års riksdag och bevillningsutskottets förslag åren 1918, 1919 och 1920.

Län	Folkmängd den 31 december 1918	Antal bolag				Antal bolag	
		1917	1918	1919	1920	Enligt Kungl. Maj:ts förslag	Enligt B. U:s förslag
Stockholms stad	408,456	1	1	1	1	1	1
Stockholms länn	232,349	11	11	12	13	5	11
Uppsala »	134,622	2	2	2	2	2	3
Södermanlands »	188,910	7	7	7	7	4	7
Östergötlands »	301,753	7	7	8	8	7	7
Jönköpings »	223,878	2	2	2	2	2	5
Kronobergs »	157,786	2	2	2	3	2	4
Kalmar »	229,480	7	7	7	6	5	7
Gottlands »	56,028	1	1	1	1	1	2
Blekinge »	148,458	4	4	4	4	3	4
Kristianstads »	238,998	6	6	18	19	5	6
Malmöhus »	479,197	24	24	46	45	10	24
Hallands »	148,040	5	5	5	5	3	5
Göteborgs och Bohus »	416,508	6	6	6	6	6	9
Älvsborgs »	298,078	6	6	6	6	6	6
Skaraborgs »	243,178	8	8	9	9	5	8
Värmlands »	264,023	5	4	4	4	4	6
Örebro »	215,774	4	4	4	4	4	5
Västmanlands »	166,694	4	4	4	4	4	4
Kopparbergs »	249,878	2	2	2	2	2	5
Gävleborgs »	264,323	3	3	3	3	3	6
Västernorrlands »	261,550	4	4	4	4	4	6
Jämtlands »	130,138	1	1	1	1	1	3
Västerbottens »	177,049	2	2	2	2	2	4
Norrbottens »	178,702	3	3	2	2	3	4
Summa	5,813,850	127	126	162	163	94	152

Avskrift.

Bilaga B.

Utdrag av protokoll, fört vid sammanträde i Sundsvall med Norra Sveriges Brännvinsförsäljningsförening den 30 och 31 augusti 1920.

§ 7.

Herr E. Molin uttalade sig angående de stora olägenheter, som bolagens arbete för den individuella kontrollen möter genom bestämmelserna uti gällande rusdrycksförsäljningsförordning rörande förbud för bolag att sända spritdrycker utom den kommun, där bolaget bedriver sin verksamhet.

Samtliga närvarande voro av den uppfattningen, att försändningsförbudet borde upphävas. Mötet beslöt att uppdraga till föreningsstyrelsen att ingå till kungl. kontrollstyrelsen med framställning, att kungl. kontrollstyrelsen måtte vidtaga någon åtgärd, så att försändningsförbudet för spritdrycker i punkt 3 av rusdrycksförsäljningsförordningens § 45 måtte utgå. Beslutet var enhälligt.

Som ovan, vid protokollet

RUDOLF ANDERSSON.

Justerat: Härnösand den 3 sept. 1920.

C. G. Strokirk. *Ernst Fahlman.*

Rätt avskrivet, betygar:

Georg Clarin.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Ernst P:son Pehrzander.

Bilaga II.

Antal rusdrycksförsäljningsbolag år 1922.

Län.	Antal bolag med rättighet till detaljhandel med		Summa bolag.	Län.	Antal bolag med rättighet till detaljhandel med		Summa bolag.
	rusdrycker alla slag.	vin och öl.			rusdrycker alla slag.	vin och öl.	
Stockholms stad	1	—	1	Göteborgs o. Boh. län...	6	—	6
Stockholms län	12	1	13	Älvsborgs » .	6	—	6
Uppsala »	2	—	2	Skaraborgs » ...	7	1	8
Södermanlands »	7	—	7	Värmlands » ...	4	—	4
Östergötlands »	8	—	8	Örebro » ...	4	—	4
Jönköpings »	2	—	2	Västmanlands » ...	4	—	4
Kronobergs »	2	1	3	Kopparbergs » ...	2	—	2
Kalmar »	7	—	7	Gävleborgs » ...	3	—	3
Gottlands »	1	—	1	Västernorrlands » ...	4	—	4
Blekinge »	4	—	4	Jämtlands » ...	1	—	1
Kristianstads »	7	9	16	Västerbottens » ...	2	—	2
Malmöhus »	26	14	40	Norrbottens » ...	3	—	3
Hallands »	5	—	5	Hela riket	130	26	156

Bilaga III.

Försäljningsbolagens antal år 1922, jämfört med år 1918.

(År 1918 utövade 114 bolag såväl utminutering som utskänkning av brännvin, 8 bolag endast utminutering samt 4 bolag endast utskänkning av brännvin).

Län.	Antal upphörda bolag.	Nytillkomna bolag med rätt till						Summa nytillkomna bolag.
		utminutering och utskänkning av rusdrycker.	utskänkning av rusdrycker.	utminutering av rusdrycker; utskänkning av vin och öl.	utskänkning av rusdrycker; utminutering av vin och öl.	utminutering och utskänkning av vin och öl.	utskänkning av vin och öl.	
Stockholms län	2 [1])	—	3	—	—	—	1	4
Östergötlands »	—	—	—	1	—	—	—	1
Kronobergs »	—	—	—	—	—	1	—	1
Kristianstads »	—	—	—	—	1	8	1	10
Malmöhus »	2 [2])	2	1	—	1	12	2	18
Skaraborgs »	1 [2])	—	—	—	—	1	—	1
Övriga län.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Hela riket	5	2	4	1	2	22	4	35

[1]) Därav ett bolag med såväl utminutering som utskänkning av brännvin och ett bolag med endast utskänkning.

[2]) Med såväl utminutering som utskänkning av brännvin.

Bilaga IV.

Antalet filialutskänkningar åren 1921 och 1922.

(För år 1922 endast preliminära uppgifter.)

Län.	Filialutskänkning av rusdrycker.		Filialutskänkning av vin och öl.		Summa.	
	1921	1922	1921	1922	1921	1922
Stockholms län	3	3	2	3	5	6
Södermanlands »	—	—	3	3	3	3
Östergötlands »	1	1	5	4	6	5
Jönköpings »	—	—	2	2	2	2
Kronobergs »	1	1	1	2	2	3
Gottlands »	2	2	—	—	2	2
Blekinge »	3	2	—	—	3	2
Kristianstads »	3	3	5	7	8	10
Malmöhus »	1	2	27	32	28	34
Hallands »	2	3	6	5[1])	8	8
Göteborgs och Bohus län	6	5	4	5	10	10
Älvsborgs län	3	3	2[1])	2	5	5
Skaraborgs »	—	—	6[1])	5[2])	6	5
Värmlands »	—	—	1	—	1	—
Örebro »	—	—	5	4	5	4
Västmanlands »	—	—	4	3	4	3
Kopparbergs »	—	—	3	4	3	4
Västernorrlands »	1	1	—	—	1	1
Jämtlands »	2	—	11	—	13	—
Övriga län	—	—	—	—	—	—
Summa	28	27	87	81	115	107

[1]) Därav ett bolag endast öl.
[2]) » » » » vin.